

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

bakalářská práce

Matěj Cháb

2016

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Církevní řád Jednoty bratrské

Bakalářská práce

Matěj Cháb

katedra praktické teologie

Vedoucí práce: prof. Mgr. Pavel Filipi, Dr. Tabita Landová, Th D.

Kód studijního oboru: B6141,
Studijní program: Teologie,
Studijní obor: Evangelická teologie

2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Církevní řád Jednoty bratrské napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 20. května 2016,

Matěj Cháb vlastnoruční podpis

CHÁB, Matěj. *Církevní řád Jednoty bratrské*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, Katedra praktické teologie.

Anotace

Řád církevní Jednoty Bratří Českých, vydaný v roce 1632 v polském Lešně patří v rámci publikační činnosti Jednoty k pozdním tiskům. Vzhledem k tomu, že jde o tisk schválený synodem Jednoty, představuje bezpochyby oficiální názory teologů Jednoty bratrské první poloviny sedmnáctého století. Jeho název vyvolává v soudobém čtenáři pocit, že jde spíše o látku týkající se církevního práva, při četbě Řádu je poměrně záhy zřejmé, že samotný text však tomuto předpokladu neodpovídá. Tato práce si klade za cíl charakterizovat Řád církevní Jednoty Bratří Českých z hlediska účelu, pro který byl sepsán a v první části shromažďuje a vyhodnocuje informace vykreslující historické pozadí vzniku textu. Dále zde zpracovává podklady dokladující charakter myšlenkového a právního prostředí doby a místa, ve které a na kterém text vznikl. Na tomto základě upřesňuje účel a charakter textu Řádu církevního Jednoty Bratří Českých.

Druhý cíl, který tato práce sleduje je hledání odpovědi na otázku, zda text samotný, který ve své většině popisuje praktické otázky života křesťanského společenství, od úrovně regionální správy církve až po úroveň praktické aplikace křesťanského přístupu k životu v rodině, je díky autoritě na které spočívá nadčasový a může být podkladem pro promýšlení současné církevní praxe, nebo zda je časově podmíněný natolik, že je dnes pouze historickým dokumentem.

Klíčová slova:

Jednota bratrská, církevní řád, česká reformace, věci podstatné, věci služebné, věci případné, valdenští, oddělení církve od státu,

Summary

Church Order of the Unity of Czech Brethren that was published 1632 in Lesno (Poland) belongs within the publications of Unity to its late prints. Since Church Order is a print approved by the authority Synod of Unity, undoubtedly represents the official views of Unity of Czech Brethren first half of the seventeenth century. Its name "Church Order" evokes to its readers feel that it is more about matter related to canon law. When reading the Church Order, it is quite soon obvious that the text itself does not

respond to this assumption. This work aims to characterize the Church Order of Czech Brethren regarding to the purpose for which it was written, and in the first part gathers and evaluates information that illustrate the historical background of the text. This part is then focused on the nature of thought and legal environment of the time and place at which and on which the text originated. On this basis, the purpose and character of the text of the Church Order is specified.

The second objective, which this work follows, is the search for answers to the question whether the text itself, (which for the most part describes the practical issues of life of the Christian community, ranging from regional level of the Church to the level of practical application of the Christian approach to everyday family life), is timeless. And if it can be used as a basis for thinking about contemporary religious practice, or whether it is time-conditioned so that it is now a historical document only.

Keywords:

Unity of the Brethren, Church Order, Czech Reformation, Essentials, Ministerials, Incidentals, Waldensians, separation of church and state

Na tomto místě bych rád vyjádřil svou vděčnost za rozhovory s bratrem profesorem Pavlem Filipi, současně chci poděkovat paní doktorce Tabitě Landové za konzultace, které mi velmi pomohly při dokončení této práce. Nemenší díky patří mé milé ženě za to, že při mně stála a stojí.

Obsah

1.	Úvod	3
2.	Metodika práce	3
3.	Dějinné předpoklady a myšlenkové prostředí doby sepsání Řádu 1632	4
3.1	Důvod sepsání Řádu 1632 a jeho autorství	5
3.2	Důvody kodifikace řádu Jednoty	5
3.2.1	Doba práce nad textem řádů	6
3.2.2	Autorství řádů a jejich redakce	7
3.3	Povaha textu Řádu 1632	7
3.3.1	Chápání pojmu „řád“ v textu Řádu 1632 a v jeho původní přemluvě.	8
3.3.2	Dynamika obsahu textu	8
3.3.3	Pojem „řád“ v bratrských tiscích.	9
3.3.4	Charakter textu	10
3.3.5	Shrnutí	10
3.4	Myšlenkové prostředí vzniku Řádu 1632	11
3.4.1	Povaha světa	11
3.4.2	Právní prostředí a jeho vliv na uspořádání obce představené v Řádu 1632.	12
4.	Teologie Řádu 1632	13
4.1	Biblické zdůvodnění potřebnosti Řádu 1632	13
4.2	Věci podstatné, služebné a případné pro spásu	14
4.3	Teologická východiska a okruhy církevní praxe	16
4.3.1	Základní teologická východiska uspořádání života společenství křesťanů	16
4.3.2	Uspořádání společenství Jednoty bratrské	21
4.3.3	. Praxe života obce – sociální politika a hospodářská politika.	26
4.3.4	. Praxe svědectví – hlásání evangelia, vysluhování svátostí, liturgie a kázeň.	28

5.	Diskuse	37
5.1	určení období vzniku teologického pozadí Řádu 1632	37
5.2	absence teologické diskuse a otázka autocenzury, případně větší otevřenosti	38
6.	Závěr	39
6.1	Doba kodifikace řádu a dnešek – rozdíly v pohledu	39
6.2	Odluka církve od státu, nikoli odloučení od světa	40
6.3	Realita a spása	41
6.4	Autorita v Řádu 1632	42
6.5	Shrnutí	43
7.	Literatura	45
8.	Přílohy	48
8.1	Příloha č. 1 struktura odkazů na biblické texty, o které se opírá Řád 1632	48

1. Úvod

V této práci bych rád předložil popis a zhodnocení řešení uspořádání křesťanského společenství a jeho života, tak jak je zachyceno v Řádu církevním Jednoty Bratří Českých, vydaném v roce 1632 v Lešně¹ (pro stručnost je v dalším textu tato publikace označována také jen výrazem „Řád 1632“). Zvláštní důraz při zpracování textu je kladen na způsob vytváření obrazu ideálního společenství křesťanské obce, určení autority Písma a tradice v rámci praktického uspořádání života členů a sborů Jednoty bratrské.

Při zpracovávání textu jsem se zaměřil na otázku, zda a nakolik je v textu Řádu 1632 zachycená forma institucionalizace života křesťanského společenství nadčasová. Práce je tedy zaměřena na testování předpokladu, že autorita, o kterou se ideál života společenství Jednoty bratrské opírá, i způsob, kterým má být tento ideál uveden v život, mohou být dobrým podkladem pro kritické úvahy nad současnou církevní praxí, zejména těch společenství, která kladou důraz na Písmo jako na základní východisko pro řešení praktických otázek vlastního života.

2. Metodika práce

Řád 1632 je zde zpracován se snahou o popis prostředí, ve kterém vznikl. Následující oddíl (třetí) této práce, zpracovává na základě primární a sekundární literatury informace o době, ve které byl Řád 1632 sepsán, důvodech sepsání tohoto textu a z těchto informací se snaží poukázat na důvody jeho vzniku a jeho celkový charakter. Této oddíl se ukazuje text Řádu 1632 tak, aby bylo možné vyslovit závěry o tom, kdo je čtenář, kterému byl tento text určen a na jakém myšlenkovém základě byl text v době vzniku čten. V rámci tohoto pohledu je také ještě okrajově zpracovávána otázka, zda je text srovnatelný s některým ze současných oficiálních spisů vydávaných českými protestantskými církvemi.

V navazujícím čtvrtém oddíle práce jsou nejprve popsány základy, o které se obraz církevního společenství v Řádu 1632 načrtnutý, opírá. Druhá kapitola čtvrtého oddílu je věnována pohledu teologů Jednoty bratrské na spásu a roli církve a člověka v realitě spasení. Třetí kapitola čtvrtého oddílu zpracovává tři oblasti teologické praxe života společenství křesťanů, které Řád 1632 popisuje. Členění čtvrtého oddílu práce vychází z

1 Řád církevní Jednoty bratří českých, Comenium, Praha 1897

rozlišení těchto tří oblastí. Oblasti praxe nekopírují strukturu Řádu 1632. Jeho text je zde zpracován z hlediska uspořádání společenství sboru a církve; z hlediska praktického života sboru (jeho „provozu“) a za třetí z hlediska způsobu a zajištění praxe (způsobu) hlásání evangelia, vysluhování svátostí a duchovní správy sboru. Každá z těchto oblastí je popsána z úhlu pohledu autority určující její základní charakter, propojení této autority s dobovým prostředím a každý oddíl je zakončený stručným shrnutím zaměřeným zejména na otázku dobové podmíněnosti, případně nadčasovosti obrazu, který Řád 1632 podává.

Z výše popsaného zpracování textu, které je doplněno ještě přílohou zpracovávající Řád 1632 z hlediska jeho provázání s textem Písma vycházejí závěry práce, kterým předchází krátká diskuse, zmiňující problematické body uvedených interpretací.

3. Dějinné předpoklady a myšlenkové prostředí doby sepsání Řádu 1632

Text Řádu 1632 je pro úvahu o nadčasovosti navrženého způsobu uspořádání křesťanské obce vhodný zejména z důvodu myšlenkového pozadí jeho vzniku. Ačkoliv byl kodifikován až v roce 1632, tedy v době kdy reformace přinesla do střední a západní Evropy institucionalizaci křesťanských společenství odklánějících se od tradičního modelu církve Římsko-katolické, představuje způsob života společenství, stojící na teologických názorech promyšlených a žitých v konci století patnáctého a ve století šestnáctém². Způsob bytí křesťanské obce ve světě, tak jak jej Řád 1632 popisuje, nestojí na změnách myšlení zrozených v sedmnáctém století, tedy v době ve které byl Řád 1632 vytištěn, ale reflektuje starší reformní snahy, zejména českých křesťanů, které vedly k vytvoření Jednoty bratrské..

Pokládám za užitečné v tomto oddíle poněkud upřesnit základ, ze kterého Řád 1632 vyrůstá. Pro lepší porozumění přístupu k textu předkládám stručné poznámky, které ozřejmují jeho charakter, zejména důvody vzniku, autorství, formu a základní údaje o myšlenkovém prostředí, ve kterém text vznikl.

2 Toto je patrné jednak z dikce předmluvy Starších jednoty k Řádu 1632 a dále z myšlenkové shody Řádu 1632 s materiály z pera Tůmy Přeloučského, Jana Blahoslava a dekretů Jednoty.

3.1 Důvod sepsání Řádu 1632 a jeho autorství

V úvodu toho oddílu bych rád oddělil Řád 1632, tedy text vydaný v Lešně od vlastního řádu Jednoty bratrské, zvláštního uspořádání praktického života křesťanů shromážděných v Jednotě bratrské, ke kterému Jednota přistoupila již v dobách svého vzniku. Otázku, proč se členové Jednoty bratrské již v patnáctém století rozhodli žít v jiném uspořádání, nežli bylo v té době v kraji obvyklé, probírám níže v oddíle věnovaném základům autority, o které se společenství Jednoty opíralo. Tento oddíl je věnovaný příčinám vzniku vlastního textu v roce 1632.

3.2 Důvody kodifikace řádu Jednoty

Řád 1632, jak je zřejmé z data, kdy byl vydán, patří k písemnostem v rámci historie Jednoty bratrské, spíše pozdním. Sepsán nebyl z vnitřní potřeby Jednoty. Důvod jeho vzniku je spíše povahy politické a je spojen s legálním procesem ustanovení tolerance náboženské svobody v Čechách. První souhrnné sepsání řádů Jednoty bratrské připadá na rok 1609³, kdy bylo užitečné a v podstatě nutné podobný materiál předložit při konsolidaci nekatolického prostředí v období vydání Rudolfova majestátu. Jak přípravy na vydání Majestátu, tak jednání o uspořádání církevního života po jeho vydání se odehrávaly pod značným vlivem člena Jednoty bratrské Václava Budovce z Budova.⁴ Václav Budovec z Budova se v procesu, který vyústil v legalizaci náboženských svobod pro nekatolické obyvatelstvo prosadil jako výrazná jednotící postava. Navzdory značné konfesní nejednotě křesťanů odmítajících svrchovanost římského biskupa dovedl najít společný základ pro jednání na základě názoru že: „víra je dar Boží a nelze ji nikomu vnucovat“⁵. Přes tuto jednotící roli jednoho z předních představitelů Jednoty bratrské, si sama Jednota bratrská ponechávala prostor pro udržení vlastní svébytnosti v prostředí z reformace vzešlých společenství hledajících po červenci roku 1609 společnou řeč. Pozoru hodná je v této souvislosti poznámka autora předmluvy vydavatele k vydání Řádu 1632: „Vzdání se beze všeho tohoto řádu svého měla církve ta (míněna Jednota bratrská, pozn. autora) tím méně příčiny, když ostatní stavové evangeličtí skutečně

3 Srvn. Řád 1632 vydání z roku 1912, předmluva vydavatele

4 DENIS (1932) Kniha pátá – Povstání; Hlava první – Majestát císaře Rudolfa II: „Lutheráni a bratři, ač úzce spojení, zachovali své zvláštní obyčeje, řády, vyznání, užívali plné svobody co do vzdělání a zřizování kněží svých. Spravedlnost těchto rozhodnutí přispěla k rozhodnutí více, než dlouhé porady: každá strana zachovala učení své, předsudky však mizely; spojenci sblíživše se výpočtem, poznávali se a počali se ctíti. Bratři, z počátku neústupní a poněkud svárliví, na příště byli uspokojeni: na ústupky odpovídali ústupky, upouštějíce od oněch obřadů svých, které budily pohoršení ostatního národa“.

5 Srvn. JUST (2009), str. 42

nestanovili ještě pražádného vlastního řádu církevního, neboť to mohlo se přirozeně státi teprve tehdy, když jim přiznáno bylo majestátem právo k založení samostatné církve⁶.

3.2.1 Doba práce nad textem řádů

Spis o uspořádání Jednoty bratrské byl roku 1609 schválen představiteli Jednoty z Čech, Moravy a Polska. Jednota jej v té době nevydala tiskem. Tento materiál byl o sedm let později, v roce 1616 znovu zpracován⁷ a v tomto roce také od duchovních Jednoty bratrské připomínkován.

Předmluva k Řádu 1632 (která byla vydána již v prvním českém vydání roku 1632 a je podepsaná „Starší a kněží Jednoty Bratrské“) zmiňuje, že se až roku 1632 na synodě v Lešně představitelé Jednoty dohodli, že řády budou znovu revidovány a následně vydány tiskem. Tento pohled předmluvy Řádu 1632 upřesňuje zápis ze synodu⁸, ze kterého vyplývá, že synod spíše bral na vědomí, že řády budou otištěny a doplněny o svědectví významných mužů⁹ a nevěnoval se vlastní práci nad textem.

Jen o několik odstavců níže¹⁰ zachycují dekrety Lešenského synodu usnesení ve věci přípravy na návrat do vlasti. Je tedy velmi pravděpodobné, že stejně jako první sepsání řádu Jednoty bratrské v roce 1609 bylo spojeno s představením života v Jednotě bratrské v rámci uspořádání církevního života po ustavení právního základu náboženských svobod, druhá vlna redakčních prací spojená s otevřením řádů veřejnosti a završená jejich vydáním tiskem, byla spojena s nadějí na politické změny v Čechách, které by mohly vést k obnovení náboženských svobod¹¹. V obojím případě dochází k práci nad řády v době naděje na vytvoření prostoru tolerance, ve kterém by Jednota bratrská mohla žít podle svých představ a pravidel.

6 Řád církevní Jednoty bratří českých, předmluva vydavatele

7 Řád 1632, původní předmluva; zmiňovaný synod byl konán v Žeravicích

8 GINDELY (1865), str. 279

9 GINDELY (1865), 279: „o těchto zejména knihách promlouváno. 1. Řád Jednoty, do polovice již vytisknutý, aby dotlačen byl, a testimonia mužů některých vzácných latíně, aby přidán a byla“

10 GINDELY (1865), str. 280

11 Rok 1632 představoval z hlediska reformovaných českých křesťanů velmi nadějnou dobu. Švédská válka (1630 – 1635) byla ve fázi, kdy protestantská vojska vítězila. Proti Habsburkům se začala (alespoň finančně) angažovat Francie, přímou podporou Švédska; spojená švédská a saská armáda vpadla do Prahy a spolu s ní docházelo k návratu exulantů, s nadějí na obnovení náboženské svobody v rozsahu před rokem 1620. Ironií dějin je v tomto případě skutečnost, že naděje, které Lešenský koncil, konaný v říjnu 1632 vyjádřil rozhodnutím o tisku řádů, pohřbila ani ne o měsíc později (16. listopadu) bitva u Lützen, ve které padl švédský král Gustav Adolf II., naděje protestantské české šlechty pak ukončil roku 1635 Pražský mír.

3.2.2 *Autorství řádů a jejich redakce*

Ze zde citovaných podkladů je možné usuzovat na to, že Řád 1632 je prací spíše kolektivní, s tím že hlavní redakci převzal v roce 1632 pravděpodobně J. A. Komenský. Starost o redakce knih vydávaných Jednotou patřila písaři Jednoty, do této funkce byl na podzim roku 1632 J. A. Komenský povolán.

Text předmluv Řádu 1632, stejně jako text dekretů Jednoty bratrské podávají dvě informace, které jsou podle mého názoru důležité pro vytvoření vlastního pohledu na tento bratrský spis.

Předně je potřeba mít na zřeteli, že text Řádu 1632, který s přestávkami vznikl od roku 1609, byl vytvořen z vnějšího popudu (Rudolfův majestát v prvním případě; v dalším případě to byla pravděpodobně vidina blízké možnosti návratu z exilu a pravděpodobně vyhlídka na koexistenci s dalšími protestantskými církvemi v rámci jedné konzistoře). Jednota bratrská tento text nevytvářela jako vlastní obdobu církevního zřízení, ale spíše proto, aby lidem mimo Jednotu mohli bratří ukázat, jak žijí, nebo lépe, jak by si představovali dobrý model života církve, blízký ideálu správy křesťanského společenství.

Při práci s Řádem 1632, je podle mne také důležité, aby byl posuzován jako dílo kolektivu autorů, pravděpodobně vícekrát revidované, které mohlo projít ve své konečné podobě před tiskem ještě znovu redakcí provedenou J. A. Komenským. Tedy jako text zachycující představy o církevní praxi, obecně přijímané teology Jednoty bratrské. Tento předpoklad je doložitelný z dikce předmluvy k Řádu 1632 a pak z jisté termínové nejednotnosti, která je omezena na jednotlivé oddíly textu (například použití termínů „consenior“, „konsenior“, „spolustarší“, „rádní“, „losní“, „spolulosní“ pro jednu funkci zástupce seniora v různých částech Řádu 1632, kde například v oddíle I. Řádu 1632 je použit termín „spolulosní“; v oddíle II. „losní“; v oddíle I. a II. „rádní“ a „konsenior“; oddílech I., V. a VI. Řádu je používán termín „conseniores“ (zatímco ve II. oddíle „consenior“, v VII oddíle je použit pouze termín „spolustarší“)

3.3 Povaha textu Řádu 1632

Nadpis tohoto oddílu je možné přeformulovat v poněkud „lidovějším“ duchu na otázku „co to vlastně čteme, když máme v ruce Řád 1632?“ Odpověď je důležitá jak pro samotné věcné posuzování textu, tak i pro určení možnosti srovnání jeho obsahu s aktuálnějšími spisy.

Dnešní texty nesoucí označení „řád“, spadají ponejvíce mezi interní normativní akty (jakými jsou například školní řád nebo domovní řád atp.). V rámci církevního práva je pak termín „řád“ přisouzen církevním prováděcím předpisům¹². Zdálo by se tedy příhodné, přijmout pro další za své hypotézu, že text je právním předpisem, například kodifikací obyčejového církevního práva. Obyčejové (zvykové) právo bylo budováno a užíváno v Jednotě bratrské od jejích počátků, bylo nesené soudcovským úřadem a částečně kodifikováno usneseními synod (dekrety¹³), jejichž opisy měl každý z biskupů Jednoty. Proti přijetí takového názoru mluví několik skutečností, které jsou detailněji diskutovány v následujících oddílech.

3.3.1 Chápání pojmu „řád“ v textu Řádu 1632 a v jeho původní přemluvě.

Původní předmluva nehovoří o „řádu“ ve smyslu právního předpisu, ale spíše uspořádání¹⁴, tak jak o tom píše apoštol Pavel v 1. Korintským (14; 33 a 14; 40). Charakter Řádu 1632 pak vyjadřuje také jeho úvod: „I spořádali s pomocí Boží, jakož sami sebe v té svaté společnosti, tak i věci ty, v nichž čistá Boží pocta a církve vzdělání záleží, tak jak nejlépe buď podle apoštolské a prvotní po apoštolích církve příkladu mohli, aneb jakž přítomný jejich v pokušení postavených způsob dopouštěl. Kteréžto všeho tak spořádání řadem nazvali.“¹⁵

3.3.2 Dynamika obsahu textu

Tento pohled na text Řádu 1632 vychází z předpokladu, že právní předpisy tvořící normy každodenního života, se poměrně dynamicky vyvíjejí. V takovém případě by Řád měl představovat kodifikaci stavu církevního práva Jednoty bratrské po první čtvrtině XVII. století, s dokladovatelnými odlišnostmi oproti starším textům podobně tematicky zaměřeným. Srovnání obrazu Jednoty bratrské podle Řádu 1632 se starším textem z pera Poláka Lasického¹⁶, který popisuje uspořádání Jednoty bratrské druhé poloviny šestnáctého století a který je psán z pozice ne zcela kritické, ukazuje, že oba

12 Např. v rámci ČCE je církevní normotvorba rozšířena o vydávání prováděcích předpisů „řádů“ a „pravidel“ novelou Církevního zřízení z roku 1953 (srvn. PĚŘENICA, (2009))

13 Bratří pod slovem dekrety rozuměli uzavření jednotlivých sněmů jednoty, na kterýchž o člancích buď víry, buď kázně buď všeobecného zřízení jednáno bylo - GINDELY (1865) – předmluva

14 Řád 1632: *Čehož když se nejedném pobožným a osvíceným mužům slitovalo, že se rozsvícené světlo zase pod kbelec stavěti má, rozhorlivše se v Bohu, oddělili se i od té kališné strany, a sobě sami řád církevní vyzdvihše, obzvláště obnovenou církví neb jednotou učiněni jsou. a dále a že řád slušný mezi sebou k ostříhání u víře a lásce jednomyslnosti vyzdvížený měli, nazvali tu společnost svou Jednotou Bratrskou, jakž se dodnes jmenuje.*

15 Řád 1632 str 12

16 LASITSKÝ (1869) – Lasitského historie

texty nevykazují v zásadních věcech žádné rozdíly. Tato skutečnost dovoluje vztáhnout závěry formulované profesorem Bidlem¹⁷(Bidlo; 1909), a sice že text nezaznamenává obraz reálného života Jednoty bratrské, ale popisuje ideální uspořádání „svaté společnosti“, jak si ji Jednota bratrská tradičně představovala, i na text Řádu 1632. Text Řádu 1632 nevykazuje dynamiku předpisů církevního práva, ve své většině nemá ani charakter textu právního. Na tomto místě je také množné opakovat skutečnost zmíněnou již výše, a sice že na lešenském synodě se nekonala žádná rozprava nad textem, která by dosvědčila jeho vztah k aktuální církevní praxi.

3.3.3 Pojem „řád“ v bratrských tiscích.

Ve svých počátcích Jednota bratrská pojmu „řád“ užívala ve smyslu řádu kněžského¹⁸, tak jak o tom píše Chelčický ve spisu „O sedmi svátostech“. V bratrských spisech popisujících vznik Jednoty bratrské je pak tento pojem používán více pro popis uspořádání (institucionalizace) Jednoty bratrské ve smyslu reformním. Tato skutečnost je velmi stručně dokumentována níže uvedenými čtyřmi oddíly z bratrské literatury:

„Jest pak Bůh původem řádu v církvi dvojím způsobem: podstatně podle vůle a vyměření svého svatého, služebně, jakž Pán dal moc církvi, církev konzistoři, kteráž tu moc od církve vzala a skrze volení osob hodných z kněží i z obecních sluh nižších povinnosti příslušejících a ustanovených zřízeně, na nichž má řízení i osud všeliké pře i ustavení záležití“ (Dekrety jednoty bratrské; 1497, Gindely, 1865).

„Řád pak, kterýž mezi sebou mají při řízení kněží i při posluhování svátostmi, ten jsou zřídili podlé příkladu první církve svaté, jakož zapsán v knihách Nového zákona.“ (Tůma Přeloučský, Spis o původu jednoty bratrské a o chudých lidech; 1507);

„Smýšlíme také, že v církvi řád býti má, bez něhož žádná obec, ani nejmenší státi nemůže“ (Bratrské vyznání z roku 1535)

„Když již nedaleko k desíti letům bylo, jakž Bratří obzvláštnost svou začali vésti, však ještě řádu mezi sebou neměli, než kněze Michala, faráře žamberského, při službách

17 BIDLO (1909) – k popisu Jednoty bratrské v Lasitského historii: *Jest to líčení schematické, v němž Jednota vypadá jako neměnitelný útvar, líčení, které nerozeznává jednotlivých stadií změn a vývoje.* a dále se zde uvádí: *Obraz, který o Jednotě podává Lasicki, neliší se tuze od toho, který kreslí nevalně pozdější Řád církevní Jednoty bratří českých, sice teprve r. 1632 tiskem vydaný, ale již r. 1616 hotový, který neličí Jednoty, jaká jest, nýbrž jaká by býti měla, kdyby všechny požadavky a ustanovení se řádně zachovávala.*

18 PŘELOUČSKÝ (1947): *"Protože... máme držeti, že s rozumnými příčinami podle Písem má býti řád kněžský mezi křesťany..." (1. 161 b). "A v té straně dlužni sme z viery držeti, že má býti ten řád kněžský, nebo od apoštolov ustanování sú kněžie v zbořiech věrného lidu..."*

užívali.“ a dále „Ten pak kněz (Martin Lupáč, pozn. aut.) dal Bratřím takovou radu řka: „Chcete-li vy dobře státi, musíte vy kněží z sebe mítí a mezi sebou řád zříditi, jinak nikoli nestanete, ale přijdete na zkázu.“ (Jan Blahoslav Přerovský, o původu a příčinách Jednoty Bratrské, 1547)

3.3.4 Charakter textu

Řád 1632 není sestavován (a nebyl užíván) jako kodex církevního práva. Pokud není právním předpisem, mohli bychom přijmout názor, že text představuje kodifikaci církevní praxe¹⁹. Proti tomuto názoru však mluví výše uvedená argumentace profesora Bidla. K doplnění dobového pohledu na řády uvádím ještě text připisovaný Komenskému: „Předkové naši z vnuknutí milého Boha na to přišli, aby čistotu učení a života začavše, také obé to řádem a kázní ohradili“ (Komenský, 1631 – 1632)²⁰. V závěru stejného spisu Komenský navrhuje plán k záchraně Jednoty, ve kterém mimo jiné píše: „Jmenovitě potřebí nám bude nevyhnutelně: ... III Řád a poslušenství skutečné mezi sebou všickni, od nejvyšších do nejnižších, tak znovu utvrditi, abychom všichni všechněm k společnému vzdělání na pomoc byli, a žádný žádnému ku pohoršení, překážce, k zkáze.“²¹

Pokud tedy, v době, kdy starší Jednoty bratrské revidují a tisknou Řád 1632 a redakci celého tohoto díla má na starosti písař, kterým je Komenský a zároveň ve stejné době tentýž Komenský píše spis, ve kterém se kriticky staví k přístupu svých současníků z Jednoty bratrské k řádu předků, je zřejmé, že text Řádu 1632 neobsahuje „otisk“ současné církevní praxe formou její kodifikace, ale spíše představu o ideálním uspořádání církve, částečně podmíněnou dobou a místem vzniku textu.

3.3.5 Shrnutí

V Řádu 1632 nacházíme nejspíše kodifikaci představy Jednoty bratrské o tom, jak by měl být uspořádán život společenství věřících. Tato představa, jejíž kořeny sahají do XV. století, mohla být konstitutivní pro praxi XVI. a XVII. století. V rámci evropských církevních reforem jsou obdobné texty, svojí tradicí sahající před XV století, poměrně vzácné, i když by srovnatelným materiálem mohly být zlomky doktríny

19 KŮRKA (2009), str 63

20 KOMENSKÝ (1878), část I - Co to jest Jednota

21 Tamtéž: část IV Jakým by pak způsobem takové zachování i rozšíření Jednoty státi se mohlo?

Valdenských, které nacházíme u Legera²², je dosti pravděpodobné, že velká část není původní nebo, že prošla značnými úpravami v XVII. století a nejsou tedy autentické (Bidlo, 1909).

Pro další práci s textem je toto určení důležité ze dvou úhlů pohledu. Popis uspořádání církve a jejího vstupu do života jednotlivce, představuje obraz ideálního stavu reformy církevního života podle autority Písma, tedy část doktríny opřenu z větší části o tuto autoritu. Praxe se od tohoto ideálu lišila, jak ukazuje text dekretů (srov. např. Gindely 1865, str. 263), případně výše citovaný oddíl z Komenského Otázek některých o Jednotě bratří.

3.4 Myšlenkové prostředí vzniku Řádu 1632

Pro představu o tom, jak autoři mohli vnímat autoritu o kterou je Řád 1632 opřen, je na tomto místě připomenuto myšlenkové a právní prostředí v období vzniku Řádu 1632, které jak uvedeno výše, zahrnuje dobu od konce XV. do počátku XVII. století.

3.4.1 *Povaha světa*²³

Při četbě Řádu 1632 je důležité si uvědomit, že autoři zcela jinak chápali pojmy skutečnost a pravda. Základem „žitého světa“ jeho řádu a uspořádání bylo v oblasti Evropy křesťanství. Do tohoto základu patří zejména jistota o tom, že historie lidstva je příběhem spásy a Písmo včetně křesťanské tradice jsou zdrojem informací o povaze světa, o jeho vzniku (stvoření) a uspořádání. Autoři Řádu 1632 i jejich myšlenkoví předchůdci nemuseli být o těchto věcech (stvoření, autoritě Písma tradice atp.) přesvědčováni, nedocházeli k nim navzdory většinovému názoru společnosti. Naopak pro ně právě toto byla skutečnost, která je obklopovala, kterou žili. A v rámci této skutečnosti žili také starostí o spásu vlastní i svých bližních, která nahlíženo z tohoto úhlu pohledu, byla tak přirozená jako dnešní starosti Evropanů o zdraví. Starosti směřující k jejímu dosažení, hledáním způsobu života, který vede ke spáse. Představa

22 LEGER (1669) – spis obsahuje dvojjazyčně prezentované zlomky „doktríny starých Valdenských“ (vedle francouzského překladu i text ve valdenském nářečí, v XIX století označený jako „provensálský“ ale vzdálený provensálštině trubadúrské) týkající se uspořádání a kázně církve. Legerova Historie není spolehlivým historickým pramenem (srv. Goll, 1916), kritické zkoumání valdenské historiografie z pera Legerova a Perrinova z XIX století doložilo, že texty obsahují jednak falsa a pak také texty více či méně inspirované prací Jana Husa. Přesto je pravděpodobné, že obsahují také fragmenty původní valdenské literatury z období před kontaktem Valdenských s českým prostředím.

23 Srvn. NEUBAUER Z. (1994)

o ideálním uspořádání společenství křesťanů (obce) ve světském prostředí byla z úhlu pohledu základní přirozené potřeby spásy, zcela praktickým návodem na to, jak má člověk žít, aby, lidově řečeno „nepřišel do pekla“ (To bylo součástí reality, i s velmi jasným geografickým členěním²⁴). Spása a ztracení byly v té době „žitou“ pravdou v rámci celé společnosti, opřenou o autoritu Písma a církevních učitelů, tedy pravdou, přijímanou v rámci společnosti se stejnou vážností, se kterou my přijímáme pravdy potvrzené vědeckou obcí. Dnes bychom řekli, že šlo o skutečnost, stojící pevně na vědeckých základech – tedy v podstatě nezpochybnitelnou a neoddiskutovatelnou mimo velmi úzkou skupinu odborníků. Tento přírůstek neplatí absolutně, chce pouze ukázat, jakým způsobem byl v době vzniku a tvorby Řádu 1632 formován pohled na pravdu a jaké byly základy potřeby života směřujícího ke spáse.

3.4.2 Právní prostředí a jeho vliv na uspořádání obce představené v Řádu 1632.

Ze středověkého právního prostředí charakterizovaného absencí jednotného práva závazného pro všechny obyvatele státu a neexistencí rovnosti před zákonem (Kejř 1995²⁵) se České země velmi pomalu vymaňují od XVI. století. Tehdy vznikají první právní kodexy zahrnující alespoň výšece zvykového práva do té doby užívaného²⁶. V dobách, kdy se utvářely představy o ideální křesťanské obci, které byly kodifikovány v Řádu 1632, neexistovala pro život světské společnosti jednotná představa o autoritě práva, ani nebyla příliš rozšířená právní věda zabývající se systematizací a strukturou právního prostředí.

Pro pohled na Řád 1632 je důležitý také fakt, že Jednota bratrská žila po většinu svého působení v Českých zemích mimo zákon²⁷, za většího či menšího pronásledování a to jak ze strany katolické, tak ze strany utrakvistické. Řád 1632 nevykazuje žádné ambice zasahovat do oblastí světského práva (ani v intencích stávajícího práva kanonického,

24 Srvn. např. Text z XVI. století - XAVIER, F: (1806)

25 STŘEDOVĚKÁ PRÁVNÍ VĚDA, Právní dějiny církvi, Kejř, Jiří: Středověká právní věda, in: Spunar,(1995), s. 99-115

26 1500 - Zemská zřízení království českého (Vladislavské zřízení zemské); 1579 – Práva městská Království Českého

27 Dr. Kumpera uvádí následující data právních aktů namířených proti Jednotě: 1473 – usnesení benešovského sněmu o zatýkání Bratří; 1508 – Vladislavův Svatojakubský mandát směřující k úplnému potlačení Jednoty, měl váhu zemského zákona; 1541, z iniciativy utrakvistického administrátora Mystopola vydán královský protibratrský mandát; 1545 potvrzení Svatojakubského mandátu v nových deskách zemských; 1547 král Ferdinand obnovuje Svatojakubský mandát; 1548 mandát nařizující vypovězení Bratří ze zemí Ferdinandových; 1575 Maxmiliánův manifest vyzývající k vykonávání Vladislavových a Ferdinandových protibratrských dekretů; 1580 (Rudolf II) nařízení proti vydávání bratrské Bible – o tiskárnách a tiscích; 1602 obnovení Vladislavova mandátu proti Pikartům; krátké období legalizace Jednoty nastává mezi roky 1609 – vydáním Rudolfova majestátu a rokem 1624 – mandátem o nařízení katolické reformace.

keré bylo příslušné některým majetkovým otázkám a obecně bylo příslušné pro pře, ve kterých vystupovali jako strana duchovní). Autoři Řádu 1632 se ve věci uspořádání společnosti neinspirují svým současným právním prostředím, inspiraci hledají zejména ve svědectví Písem Starého i Nového zákona o životě společenství lidu Izraele a prvních křesťanských sborů a z tohoto úhlu pohledu představují struktury spíše nadčasové, neboť je nezávislé na předosvícenském vnímání práva světského i kanonického.

4. Teologie Řádu 1632

4.1 Biblické zdůvodnění potřeby Řádu 1632

Ve svém úvodu, se Řád 1632 dotýká teologie církve Kristovy, na jejímž základě vymezuje nejprve důvod, pro který by společenství křesťanů (konkrétní společenství v daném čase a místě žijící pospolu) mělo mít dobrý řád a následně určuje prostor, do kterého směřuje svůj popis takového řádu (uspořádání).

Důvod pro to, aby společenství křesťanů mělo pravidla, podle kterých by žilo, formulují autoři Řádu 1632 takto: „čím která partikulární církev neb jednota lepšími řády opatřena jest, tím mocněji stojí a tím také zdárněji kvete“²⁸ Tento důvod opírají o autoritu Nového zákona podle 1Kor 14, 33: „Bůh není Bohem zmatku, nýbrž Bohem pokoje“ a 14, 40: „Všecko slušně a podlé řádu ať se děje“.

Úvodem Řád 1632 udává tón nikoliv konfrontační, autoři nemají za to, že popsání uspořádání je jedinou dobrou cestou ke spáse, ani zde neformulují představy o výlučnosti společenství, které takovýto řád ctí. Řád je představen sice jako věc nezbytná pro život společenství²⁹, ale nikoliv jedinečná. Autoři, když hovoří o tom, jak řád formulovali, tak sice uvádějí reformní důraz na uspořádání prvotní církve, jak jej poznali skrze spisy Nového zákona, ale nestaví tuto zásadu nijak absolutně, což dokládají v úvodu slovy: „bud' podlé apoštolské a prvotní po apoštolích církve příkladu mohli, aneb jakž přítomný jejich v pokušení postavených způsob dopouštěl“. Tedy bud' podle popisů zaznamenaných v Písmu, anebo podle vlastních možností v daném místě dostupných.

V obojím případě je přístup k řádům již od počátku poznamenán snahou představit text jako pomůcku k růstu na cestě ke spáse, která není ve všem dokonalá a není tedy

28 Řád 1632, úvodní odstavce bez vlastního nadpisu – str. 14.

29 Řád 1632, str. 14: „žádná lidská bud' větší neb menší společnost, království, město, dům v svém zdárném způsobu, nýbrž žádná stvořená věc v svém bytu bez jistého řádu státi nemůž“

zákonem Perských a Médských.

4.2 Věci podstatné, služebné a případné pro spásu

Skutečnosti Boží a lidské interakce na cestě ke spáse hierarchizovala Jednota bratrská již ve svých počátcích, kdy praktický i liturgický život člověka rozděljuje do tří kategorií. Měřítkem tohoto členění je vztah jednotlivých úkonů, činností a chování k zajištění spásy člověka. Řád 1632 tuto hierarchizaci přejímá a na ní vysvětluje, k jak důležitým věcem (ve vztahu k spáse jednotlivce) se uspořádání v něm zachycené vztahuje. I když je bratrské dělení na věci podstatné, služebné a případné podrobně popsáno v literatuře³⁰, pro ilustraci postavení řádů v rámci žité skutečnosti je podle mého názoru velmi důležité. Z tohoto důvodu zde stručně uvádím charakter tohoto dělení, tak jak jej představují řády, s tím, že jde o dělení věcí podle jejich významu pro spásu člověka:

Podstatné věci³¹ – Řád 1632 ustanovuje charakter podstatných věcí takto: „Podstatnými nazvali věci ty, na nichž podstata křesťanství záleží a z nichž spasení plyne“³². Počáteční představa o věcech podstatných, kterou formuloval již bratr Řehoř Krajčí, zahrnovala víru, naději, lásku jako základ pro ctnostný život a dobré skutky. Toto pojetí mění, nebo spíše rozšiřuje, Lukáš Pražský, který k věcem podstatným, bratrem Řehořem Krajčím formulovaným z pohledu člověka, přidal doplnění podstatných věcí, kterými je člověku spása zajištěna ze strany Boha.³³ Řád 1632 pracuje s Lukášovým pohledem a rozeznává šest podstatných věcí. Tři ze strany Boha, a sice 1. milost Boha Otce; 2. zásluhu Pána Ježíše Krista; 3. dary Ducha Svatého a tři ze strany člověka, a sice: 1. víru – skrze kterou dobro podstatných věcí od Boha se poznává; 2. lásku – odraz lásky Boží, který vede k opuštění zla a následování dobra; 3. naději – v to, že skrze víru a lásku bude člověk spasen.³⁴

Služebné věci³⁵ – stejně jako podstatné jsou představeny v trojici – 1. Slovo Boží, které

30 srvn. LANDOVÁ (2014), str. 71 - 83)

31 Řád 1632 není první formulací Podstatných věcí, např. Dekrety je uvádějí shodně – srvn. Gindely (1685) str. 10.

32 Řád 1632, I. Řád ze strany věcí, na nichž je Jednota založena, str 16

33 LANDOVÁ (2014), str. 72

34 V Řádu 1632 se zde poprvé setkáváme s „bratrskými trojicemi“. Jakkoliv bylo obecně dělení skutečnosti do trojic v době vzniku Jednoty oblíbené, Jednota sama v tomto dělení dosti vynikala.

35 Ačkoliv to Řád 1632 nezmiňuje, dělení podstatnosti a služebnosti uplatňovali bratři také na církev, kterou dělí na církev podstatnou, která je společenstvím všech, kteří dojdou spasení a církev služebnou, představenou většími a menšími společenstvími, která podle Kristova slova snaží se spásy dosáhnout (srvn. Gindely (1865) str 10)

zjevuje věci podstatné, 2. klíčové, kteří slovu přisvědčují, a 3. svátosti³⁶, které slovo zpečetují.

Případné věci³⁷ jsou v Řádu 1632 popsány takto: „co by kdy, kde, od koho a jak zevnitř konáno býti mělo prospěšně, to jest, jakým pořádkem a ceremoniemi neb obyčeji něco konati se má³⁸“.

Řád 1632 se hlásí zejména k oblasti věcí případných, což vysvětluje takto (Řád 1632; Řád z strany věcí, na nichž se Jednota založila): „A na tyť případné věci nejpředněji se vztahuje řád tento Jednoty naší. Nebo podstatné a služebné společné máme se všechněmi pravými křesťany (Řím. 10, 12; Efez. 4, 3. 4. 5. 6. kdyby jen všichni, co mají, souditi a rozdílu šetřiti chtěli); v případných pak dělíme se od jiných, pilně to od předků z písem sv. a z příkladu první církve vyšetřino majíce, co k vzdělání svědomí lidských slouží (Fil 3, 15- 16)“. V této oblasti se Řád 1632 hlásí přímo k Bratrské konfesi³⁹, která v artikulu XV „O věcech případných“ uvádí, že: „O věcech lidmi ustanovených smýšlíme, že jsou menší váhy a potřeby nežli služebné ty od Boha v církvi zřízené pomoci, avšak že i ony v lidu křesťanském ostříhány býti mají v společném obcování náboženství konání.“ Tento předpoklad pro věci případné opírá toto Bratrské vyznání o 1. Kor, 14, 40: „Všechno slušně a podle řádu ať se děje“, tedy

36 Řád 1632 výslovně zmiňuje dvě svátosti – a sice eucharistii a křest, ve shodě s textem Bratrského vyznání z roku 1535. T. Landová uvádí dokumenty, ve kterých se bratři hlásí ke konceptu sedmi svátostí (4. list Mistru Rokycanovi z roku 1468), který drželi ještě v první polovině XVI. století (Landová 2014). Stejně tak Goll (1916) zmiňuje spis z roku 1496 vypočítávající sedm svátostí (str. 313, pozn. pod čarou) a zmiňuje také sedmero svátostí, tak jak je uvádějí Bratři ve svých listech Rokycanovi (str. 124, zmíněna svátost svěcení kněžského a str 135 zmíněno sedmero svátostí). Nicméně již v době před oddělení menší stránky zmiňuje Goll spory o svátosti (str. 191, spor o to zda „mazání nemocných olejem“ má být počítáno mezi svátosti)- Pozdější prameny hovoří o Kristem ustanovených svátostech (srvn. J. Černého Napomenutí všech věrných z roku 1555 („svátosti – podle zřízení a poručení Pána Krista“), Lasitský, který poznal praxi Jednoty druhé poloviny XVI. Století, udává také počet dvou svátostí (Lasitsky, str. 164).

37 Bratrské učení o věcech podstatných a služebných vychází z teologie Matěje z Janova, Milíče z Kroměříže a Jakoubka ze stříbra. (srvn. např. Jakoubek ze Stříbra v okružním listu všem kněžím : „Jsouť při mši některé věci podstatné, jež s nepatrnými přidavky byly zachovávány v prvotní církvi, jiné případné, ustanovené od papežův.“ in SEDLÁK (1913), str. 466 a 467. List se sice týkal problému užití vína při eucharistii, ale tato zmínka svědčí o pohledu, ze kterého mohli vycházet teologové Jednoty.

38 Věci případné nejsou však v bratrských tiscích tolik zmiňovány jako kategorie věcí podstatných a služebných. Domnívám se, že za tím stojí právě názor vyjádřený také v Řádu 1632, podle kterého jsou věci podstatné a služebné společné všem křesťanům. Bratrské tisky byly připravovány pod dohledem písaře jednoty a určeny také pro čtenáře mimo Jednotu. Je možné, že diskusi věcí případných, ponechali na vnitřní úrovni, aniž by měli potřebu se obecně k tomuto tématu vymezovat oficiálním tiskem schváleným písařem Jednoty. (ve sborníku bratrských tisků ZPRÁVY, NAUČENÍ a NAPOMENUTÍ JEDNOTY BRATRSKÉ (R. Říčan 1999 – nevydáno – digitalizováno 2004) se pouze na dvou místech hovoří o „pravdách případných“ v napomenutích pocházejících z druhé pol. XVI. století. Blahoslav (O původu Jednoty;1547) pracuje jen s kategorií podstatnou a služebnou, Tůma Přeloučský (O původu Jednoty 1502) kategorii věcí případných uvádí.

39 Confessio aneb počet z víry a učení i náboženství Jednoty Bratří českých z roku 1575 podle amsterdamské Komenského redakce z roku 1662

o verš, který je preambulí Řádu 1632.

4.3 Teologická východiska a okruhy církevní praxe

Autoři Řádu 1632 rozdělili text do následujících oddílů: I. Řád neb spořádání celé Jednoty. II. Řád kněžstva aneb způsob synodů a ordinací. III. Řád církevního přísluhování v zbořích. IV. Řád domovní služebníků. V. Řád domovní posluchačů. VI. Řád visitací a dohledání předložených k nižším svým. VII. Řád kázně, kterouž se jako svazkem všecken ten řád ve všech částkách svých zdržuje. Pro účely této práce jsou vymezeny okruhy ne vždy se kryjící s dělením Řádu 1632. Toto vymezení bylo zvoleno v naději, že text Řádu 1632 takto zpracovaný bude spíše srovnatelný s dnešní představou o církevní praxi.

Okruhy, v rámci kterých je text popisován, jsou následující:

- a) Základní teologická východiska uspořádání života, jako podklad pro institucionalizaci života Jednoty bratrské - tento okruh se jako jediný dotýká oblastí mimo praktický život a týká se základních teologických postojů, ze kterých se odvíjí teologie jednotlivých oblastí obecního života.
- b) Uspořádání společenství Jednoty bratrské do obecních struktur, určení autorit, podle kterých se život v obci řídí – v tomto okruhu je zařazena struktura společenství Jednoty bratrské, uspořádání kněží a laiků, obsazování jednotlivých úřadů správy obce, rozhodování v obci, rozdělení moci v obci a zprávy o právních postupech.
- c) Praxe života obce – sociální politika, hospodářská politika, – v tomto okruhu jsou zahrnuty oddíly Řádu 1632 týkající se zajištění potřebných členů obce, hospodaření a udržování kázně na všech stupních obecního života.
- d) Praxe svědectví – hlásání evangelia, vysluhování svátostí, liturgie, disciplína (kázeň) – v tomto okruhu jsou zařazeny popisy vztahující se k bohoslužebnému životu, zejména ke zvěstování slova, katechezi laiků i kněží, liturgickému životu.

4.3.1 Základní teologická východiska uspořádání života společenství křesťanů

4.3.1.1 Církev podstatná a služebná

Předpoklad, který říká, že věci podstatné a věci služebné jsou společné všem pravým křesťanům, tedy že pravý křesťan není určen příslušenstvím ke konkrétnímu společenství, ale utvrzením věcí podstatných v jejich zjevení ve Slovu, přisvědčením

klíči a zpečetěním ve svátostech promítá Jednota bratrská dál ve svém pohledu na církve. Již v XV. století se Jednota bratrská omezuje na rozlišení pouze dvou stránek⁴⁰ církve – církve podstatnou a církve služebnou⁴¹. Toto rozlišení odmítá exkluzivní nárok jednoho společenství křesťanů (sboru, církve – tedy i Jednoty samotné) na výlučné právo být jediným společenstvím reprezentujícím také církve podstatnou.

Podstatnou církví je pro bratry Církev Svatá, o které v dekretch vyznávají, že „jest sbor všech Božích vyvolených, kteříž byli od počátku světa a jsou a budou do skonání“⁴². Služebnou církví pak bratří rozumějí „počet všech sluh víry a služebností jejich i všech věrných obcujících jim v tovaryšství pospolném, menším nebo větším“, etc.⁴³.

Teologie založená na tomto pohledu na církve je později velmi jasně formulována v Bratrském vyznání z roku 1535, které praví⁴⁴: „Církev svatá obecná (pozn pod čarou: přítomná, na světě rytěřující) jest všechno křesťanstvo kdekoliv po světě rozprostřené, hlasem evangelium svatého ze všech národů, pokolení, jazyků, stavů, řádů, i věků skrze jeden křest Trojice s, v jednotu víry Kristovy shromážděné“ a dále. „O té církvi (dle svědectví také Písem) smýšlíme a držíme, že dokud zde v poli přeširokého světa stojí, aneb se na humna rozdílných částečných jednot a sborů shromažďuje a jako všechno ještě na jedné hromadě leží, dotud v sobě i pšenici i plevy, syny dobré i zlosyny, oudy mrtvé i živé v stuhách i lidu obsahuje“; a dále: „kdežkoli se Kristus káže, Slovo Evangelium zvěstuje, Svátostmi podle ustanovení Kristova přisluhuje, a řád a kážeň mocí klíčů Království Božího vede, a lid věrný celé to přijímaje skrze to v jednotu Víry, Lásky a Naděje se pojí a na Kristu vzdělává, tu že jest Církev Svatá a Dům Boží v němž jsou živí chrámové Ducha Svatého a duchovní Jeruzalém nebeský a duchovní tělo Kristovo s živými články a oudy svými, kteréž jedna hlava Kristus pojí a jeden Duch nového rození zapájí a jedno přisluhování Slovem a Svátostmi v jedno Svaté obecenství a v jeden svazek pokoje a poslušenství uvodí, již pak buďte oni v větším nebo menším počtu.“

Tato teologie otevírá možnost široce ekumenického pohledu na tu stránku církve, kterou Jednota bratrská ve svých počátcích označila za služebnou. Společenství (jednota, sbor)

40 Jak uvedeno níže – Bratří se fakticky nevyhnuli dělení do „trojic“ - i v případě dělení církve rozeznávají v podstatě tři součásti – jednu moc podstatnou a dvě moci služebné.

41 srvn. GINDELY (1865), str. 10 „O rozdíle jednoty církve“, oddíl je zařazený do části dokumentů nedatovaných, chronologicky však přesunutých před první datovaný spis z roku 1494

42 srvn. GINDELY (1865), str. 13 „Vyznání víry o církvi svaté“

43 srvn. GINDELY (1865), str. 13 „Vyznání o církvi svaté“

44 Confessio aneb počet z víry a učení náboženství Jednoty Bratří Českých z roku 1535, Komenského amsterdamská redakce z roku 1662

se kterým sdílí věci podstatné a služebné, lišíc se pouze ve způsobu jakým je koná, je jinou jednotou téže jedné, svaté a apoštolské církve. I když toto rozlišení není v Řádu 1632 výslovně zmíněno, je zřejmé, že jak Řád 1632 tak jiné bratrské texty z něj vycházejí a zavádějí ekumenický pohled na uspořádání společenství křesťanů.

V základu uspořádání Jednoty bratrské tak stojí pohled, který jí dovoluje přistupovat k ostatním církvím (v pojetí bratří Jednotám) s obdivuhodnou tolerancí. Rozdílnost, od „Římanů“ a ostatních církví, která vedla k jistě nelehkému rozhodnutí o oddělení v počátcích Jednoty bratrské, ale částečně i k sepsání Řádu 1632, spatřují právě v těchto věcech případných. Jot bratrská ale cítí jednotu ve víře a v přístupu k Písmu s věrnými všech společenství.

Stejně jako rozlišuje Jednota bratrská dvě stránky církve - podstatnou a služebnou, tak rozlišuje i moc církve. v Dekretech⁴⁵ je toto rozlišení popsáno dosti zevrubně, spočívá, zejména v tom, že podstatná moc je moc Boží, a jen z ní může člověk být ospravedlněn, mohou mu být odpuštěny hříchy, dojíti milosti a věčného života⁴⁶. Moc služebná je v tomto pohledu ještě rozlišena na moc světskou na jedné straně, která stojí v základu světské správy, a moc služebnou danou k službě víry vedoucí ke spasení. Bratří o této druhé moci říkají: „a ta moc slove církev pro potřebu a pomoc ku spasení“⁴⁷, s tím, že pravidla pro církevní život, nachází Jednota bratrská, jednak v ustanoveních, která byla ve starém zákoně svěřena Levitům, a pak, a to silněji, v Novém zákoně.

Tyto myšlenky, o které se Řád 1632 opírá, ač v něm nejsou formulovány přímo, dovolují uspořádat církevní obec tak aby mohla žít v pokoji s jinými křesťany a to i v případě, že nejsou v souladu se způsobem bratrské zbožnosti a tak aby byla (v rámci možností) nezávislou na světské moci.

Jakkoliv je z předmluvy starších Jednoty bratrské k Řádu 1632 cítit jistý odstup nejen k římskokatolické církvi, ale i k utrakvistům, je onen výše předestřený pohled na církev dobře patrný v „Řádu ze strany věcí, na nichž se Jednota založila“, kde jej najdeme takto formulovaný: „Nebo podstatné a služebné společné máme se všechněmi pravými křesťany, kdyby jen všichni, co mají, souditi a rozdílu šetřiti chtěli); v případných pak dělíme se od jiných, pilně to od předků z písem sv. a z příkladu první církve vyšetřino majíce, co k vzdělání svědomí lidských slouží“. Svoji odlišnost vidí tedy v rovině oněch

45 Srvn. GINDELY (1865) str. 17 „O moci církve souzeno leta Páně 1499“

46 K tomuto dospěli bratří v roce 1499, kdy bylo M. Lutherovi 16 let

47 Srvn. GINDELY (1865) str. 17 „O moci církve souzeno leta Páně 1499“

věcí případných, kterými se Řád 1632 zejména zabývá.

K onomu druhému bodu, druhé části církve služebné vedoucí k vytvoření prostoru náboženské svobody v daném politickém zřízení, se Řád 1632 vymezuje jasně v úvodu „Řádu lidu neb osob“. S odkazem na „otce – zakladatele“ Jednoty bratrské říká, že rozdělení lidu, jimi určené, není odvislé od postavení osoby, tak jak jej vidělo tehdejší právo – netýká se vztahů rodičů a dětí, manželů a manželek, vrchnosti a poddaných. Tedy jak píše autoři předmluvy - „bez ramene světského“. Týká se rozdělení práce na cestě ke spáse, v té části církve služebné, kterou byla Jednota bratrská. Při rozvažování nad tímto rozdělením je potřeba si znovu uvědomit, že pro autory Řádu 1632 a pro teology na jejichž myšlenkách tito autoři stavěli, bylo stvoření a dějiny spásy žitou realitou i v rámci poznání o světě a i v rámci politického uspořádání a právního prostředí.

4.3.1.2 Řád kněží

Již výše v této práci je uvedeno, že velkým impulsem k vlastnímu uspořádání života křesťanské obce bylo rozhodnutí Jednoty bratrské vyslechnout doporučení Martina Lupáče⁴⁸ k tomu, aby Jednota bratrská, chce-li přetrvati, měla své vlastní kněze. Jednota bratrská, zdá se, byla v rámci oblasti na západ od Rýna a na sever od Dunaje, do které bylo křesťanství přineseno „shora“, tedy přes vládnoucí vrstvu, jako náboženství praktikované nejprve na hradech a pak teprve mezi lidem, prvním společenstvím křesťanů vyrostlým „zezdola“ odklánějícím se od kontinuity svěcení přenášeného skrze biskupy církve římskokatolické.

Není předmětem této práce zkoumat, jak obtížný to byl úkol, jen pro ilustraci prostředí ve kterém Jednota bratrská vznikala (a které obecně panovalo v dané oblasti v XV. století) je dobré si uvědomit, že žamberský farář Michal, stojící v počátcích Kunvaldského období Jednoty, získal své svěcení v Itálii za úplatu⁴⁹. Pro nedůvěru ve svěcení z ruky římských biskupů⁵⁰, se bratři uchýlili k zajištění kontinuity svěcení vlastních kněží skrze společenství Valdenských⁵¹. Původ křesťanského společenství

48 PŘELOUČSKÝ. (1947) str. 48

49 srvn. GOLL (1916), str 105: v „*Sepsání muže jednoho dobrého*“ rkps. mus. V. F. 41 I. 118a), jehož spisovatelem je asi Krasonický, se vypravuje o kněžích podobojí, kteří podloudně docházeli svěcení ve Vlaších, a praví se, že někteří domohli se ho úplatkem, že nepřijímali pod žádnou způsobou „jako byl kněz Michal Polák, kterého umořili na Karlštejně a sním druhý kněz Michal, kterýž byl farářem v Žamberce a potom s Bratřími byl“

50 srvn. GOLL (1916), str. 69 – 70

51 V době, kdy bratři s Valdenskými jednali, byla tato církevní komunita v Čechách známa. Valdenští

Valdenských není zcela znám. A. Molnár, zmiňuje jako zakladatele společenství Lyonského Petra Valdese⁵². Valdenští samotní proti tomuto výkladu v době raného novověku vystupovali⁵³ a za skutečnost měli, že vycházejí z prvotní církve, s původem sahajícím nejen před institucionalizaci křesťanství co římského státního náboženství konci IV století, ale i před emancipační dekrety Konstantinovy z jeho počátku⁵⁴. Bratří Valdenské viděli v tomto světle - tedy jako skupinu křesťanů, kteří se od Říma oddělili, proto, že se papeži Silvestru⁵⁵ nechtěli podvolit.⁵⁶ Přes všechnu problematiku historické autenticity Legerova textu, je tento obraz pravděpodobně jedním z důvodů, pro který přijali první kněží Jednoty bratrské své svěcení právě od valdenského biskupa.

Valdenští představují pro Jednotu bratrskou reformní společenství stavějící svůj život na podobných základech, které oni sami měli za důležité, které si udrželo čistotu kněžského úřadu.

V tomto ohledu je zřetelná hodná skutečnost, že ačkoliv právě nejistota ohledně účinnosti praktických úkonů poskytovaných nemravným duchovním vedla k oddělení od institucionalizované církve, Řád 1632 ani jiné dokumenty Bratří nejpozději od třicátých let XVI. století neřadí svěcení mezi svátosti, úkony prováděné při svěcení bratří považovali za neúčinné. Jedinou mocí, která kněžství uděluje je pro ně Duch Svatý⁵⁷. Pro praktický život společenství na cestě ke spáse je mají za udělení moci ke sloužení svátostí a jak uvedeno zde výše, velké pochybnosti platnosti svátostí a tedy o jistotě spasení⁵⁸, udělených kněžími⁵⁹, jejichž život je v rozporu s představou o mravním založení kněze.

jsou zmiňováni od počátků XIV století, sami Valdenští ve spisech z XVII. století uvádějí s odkazem na starší prameny, že Petr Valdes zemřel v Čechách (Bost 1844). Tato zpráva není nikterak doložena, ale v době jednání s Valdenskými to byl pravděpodobně obecně přijímaný fakt.

52 MOLNÁR, A. (1991) str. 9, z textu je patrné, že tato zpráva není synchronní popisované události a pochází z pera odpůrců Valdenských.

53 srvn. LEGER (1669) str. 14, zde autor odvozuje název Vaudois od regionálního označení území Valles se správním centre v Turíně

54 srvn. LEGER (1669) str. 126 – tato kapitola obsahuje obranu Valdenských pře nařčením z toho, že pocházejí od Ariánů etc.

55 Míneš Silvestr I, pontifikát 314 – 335, Valdenští jej vinili z odklonu od jednoduchosti a chudoby apoštolského života směrem k luxusu světské císařské správy (LEGER (1669) str. 126)

56 srvn. BLAHOSTAV (2013) str. 17

57 In BIDLO (1909), str. 95: *Všickni, kdož „mají kněžie v pravdě býti, musíť jeho rodu býti, stvoření nové, jsúce obnoveni a posvěceni skrze pomazanie Ducha Svatého" To se týká vůbec všech údů církve, tím spíše kněží. Pouhá ceremonie posvěceni nic neznamená. Kněží řádní obdržují od Boha „múdrost, umění a opatrnost Ducha Svatého"*

58 srvn. BIDLO (1909), str. 92

59 srvn. GINDELY (1865) str 30 „Pakli jest zjevný zlý kněz“

4.3.1.3 *Shrnutí*

Ačkoliv se tento oddíl, jak vyplývá z předchozích odstavců, ve své většině netýká přímo textu Řádu 1632, je pro jeho pochopení dosti důležitým. Svoboda od světské moci a prostor pro toleranci jiných církví, či jazykem bratří „jednot“ tvoří teologický základ pohledu Řádu 1632 na uspořádání jednotlivých křesťanských společenství v časnosti světa. A ačkoliv není učení o církvi podstatně služebné v Řádu 1632 přímo zmíněno, vycházejí předpoklady pro život křesťanské obce z bratrské tradice. Stejně tak je pro pochopení textu Řádu 1632, zejména pro pochopení postavení „služebníků“ (duchovenstva) jednoty, potřebná znalost důvodů oddělení Jednoty bratrské od většinové církve.

4.3.2 *Uspořádání společenství Jednoty bratrské*

Řád 1632 nepopisuje nikterak systematicky uspořádání Jednoty bratrské, a mnohdy není zcela zřetelné z jakého okruhu nebo jakým způsobem jsou jednotliví pracovníci sborů povoláváni. Níže je, pro lepší orientaci v problematice, uvedený stručný popis církevní struktury a mechanismu obsazování jednotlivých míst se schématickým zobrazením vazeb jednotlivých církevních struktur. Tyto oddíly si nekladou za cíl tlumočit v plnosti celé uspořádání Jednoty bratrské, to je srozumitelně podáno v Řádu 1632, ale měly by přinést povědomí o tom, jak byla světská část církve strukturována, jak byly přidělovány jednotlivé úřady a z čeho představy o uspořádání církve zachycené v Řádu 1632 vycházely a o co byly opřeny.

4.3.2.1 *Církev, sbor; domácnost*

Řád 1632 se zabývá třemi rovinami života Jednoty bratrské⁶⁰ – celo-církevní rovinou, která je určující pro duchovní správu církve (sborů). Dále popisuje rovinu sborovou, která je určující pro správu lidu (laiků), hospodářskou a sociální politiku sborů a dává návod na péči o řádný život. Jako poslední rozvádí spis rovinu domovního pořádku, kde v páté části Řád 1632 ukazuje, jak by se měl člen lidu Jednoty bratrské spravovat v soukromí domova a jak by měl vést rodinu a osoby, které s ním dům obývají.

Tento důraz na vstup církve do denního života je v Jednotě bratrské patrný už od jejího počátku⁶¹. Celkově ukazuje výběr oblastí lidského života, do kterých vstupuje křesťanské společenství a aktivně je určuje, na to, že cílem uspořádání Jednoty bratrské

60 srvn. KŮRKA (2009), B, str. 61

61 srvn. HÁJEK (1934), str. 23.

nebyl jen život společenství (sboru, diecése, celé Jednoty bratrské) v souladu s Písmem. Reforma církevního života do podoby života prvotních křesťanů směřuje téměř do všech oblastí běžného života, tedy i do oblasti všedního rodinného života.

4.3.2.2 Sbor

Základní jednotkou je církev (sbor)⁶². Církev (sbor), společenství shromážděné okolo „zboru“⁶³ nemovitosti, ve které se nejen odehrává většina bohoslužeb, ale kde také bydlí kněží. Sbor je částečně samosprávný, avšak ve věcech duchovní správy je úzce provázaný s celou Jednotou bratrskou. Za pozornost stojí, že již v původní předmluvě k Řádu 1632 je zmíněno, že budování „zborů“, se děje „bez ramene světského“, tedy nezávisle na politické moci. I nadále, při budování církevních struktur, odděluje Jednota bratrská aktuální uspořádání světské a uspořádání církevní. Lid v církvi shromážděný, je rozdělen do tří skupin podle znalosti Písma (a života v souladu s ním) na lid počáteční, v jehož počet patřili všichni, kteří byli teprve vyučováni základům katechismu – od dětí po konvertity; lid prospívající, který mohl přistupovat k svátostem a absolvoval výuku základů náboženství a naposled pak lid dokonalý, k němuž byli odděleni ti ze středu Jednoty, kdo silou víry a znalostí mohli ostatní vyučovat⁶⁴.

4.3.2.3 Správa církve z lidu (laici)

Z dokonalého lidu pak mohli být vybíráni muži i ženy, kteří stáli v čele jednotlivých oblastí sborového života. Chod sboru je ze strany laiků řízen soudcem (soudci), almužníkem, hospodářem a staršími sestrami, ve všech případech vybíraných z lidu dokonalého a do služby uváděného ve shromáždění⁶⁵.

Prvními z lidu (laiků) jsou soudci⁶⁶, které do jejich úřadu volí lid⁶⁷. Soudcovská funkce je v rámci reformních hnutí pozoruhodným jevem a Jednotě bratrské byla vytýkána ze

62 Řád 1632 nemá nikde zavedený oddíl, který by správní jednotku „církev“ definoval v současném slova smyslu. Tohoto termínu je ale užíváno na místech, kdy se o tuto základní správní jednotku jedná – srvn. Řád 1632, „O představování církvim za správce kněží“. Nicméně termín církev je v rámci řádu užíván i pro označení Jednoty.

63 Řád 1632, Předmluva starších a kněží Jednoty Bratrské

64 Skupinu dokonalých Řád 1632 opírá o Žid. 5, 14 „mají smysly způsobilé k rozeznání dobrého i zlého.“

65 LANDOVÁ. T (2014, str. 57 uvádí, že sborové události, jakými je zřízení soudců, almužníků hospodářů atp., mělo v Jednotě bratrské již nejpozději od druhé poloviny šestnáctého století liturgické formy zapsané v agendě.

66 Z Řádu 1632 není patrné, zda jev jedné církvi volen jeden soudce, Nebo více, ani jak é je nutné kворum pro zvolení. Lasitský, kap XXII uvádí, že na sboru bylo více soudců, tzv. Starších světských (str. 116)

67 Řád 1632, část VI – o vizitacích, Volba je zde vedena tak, že soudce je volen muži církve a pokud volbu přijme, skládá slib do rukou duchovního – správce církve.

strany ostatních křesťanů⁶⁸. Jednota bratrská při realizaci své představy o tom jak má vypadat uspořádání lidu Kristova nevychází jen z Nového zákona, k dějinám spásy přistupuje v jejich úplnosti a tam kde Nový zákon není dostatečným pramenem, nachází vzory ve zprávách Starého zákona. V tomto ohledu je dobré si uvědomit, že institut soudců je v biblickém textu zaveden hned poté, co se v příběhu lidu vyvoleného z jednotlivých rodů stane „lid“ a poté co se z příchozích stanou „vlastníci“ země⁶⁹. V tomto místě, bezprostředně po návratu z Egypta, nachází Jednota bratrská inspiraci pro správu vlastního lidu.

Stejně tak je text Starého zákona inspirací k uspořádání správy majetku – analogii ekonomie stavby chrámu⁷⁰ užíli pro úřad hospodáře, starajícího se o stav a chod církevní nemovitosti - „zboru“ a požadavek sociální solidarity, obsažený v Deuteronomiu⁷¹ je určující pro ustavení úřadu almužníka, dohlížejícího na zajištění potřebných z anonymních sbírek.

Ke správě církve jsou ještě z lidu vybírány „starší sestry“, jejichž rolí je dohled na ženy a děvečky. Řád 1632 se k úřadu starších sester více nevyjadřuje, Lasický představuje starší sestry jako ženský protipól úřadu soudců⁷².

4.3.2.4 Duchovní správa církve - správci

Jednota bratrská vytvořila pro vlastní správu na svou dobu ne zcela obvyklý model synodální, kterým se vymezila proti monarchistické struktuře římskokatolické církve. Určujícím orgánem pro správu církevních věcí je shromáždění duchovních. V konkrétním případě Jednoty bratrské to byl generální synod pro projednávání otázek týkajících se celé Jednoty bratrské a oblastní synody příslušné otázkám jednotlivých diecésí ve kterých byly konány. Poslanci synodu byli pouze služebníci Jednoty, lid k rozhodování na této úrovni nebyl přizván. Důvodem byla opět snaha o přiblížení života Jednoty, životu prvotních sborů pod apoštolskou správou, kdy v Novém zákoně najdeme záznamy o konání apoštolských synod, podle kterých se bratří rozhodli svoji jednotu spravovat.

68 srvn. HÁJEK, v (1934), str 34

69 srvn. KAŠNÝ (2011), J. Procesní spravedlnost v Hebrejské Bibli

70 2. Král. 12, 14

71 Deut. 15, 4 a 7

72 Lasický uvádí, že „Tytěž téměř povinnosti jsou starších sester při svém pohlaví; ne že by soudy konaly, ale že jako matky čelední v domu Božím na obcování mladších sester; nevdaných, vdaných, vdov, služebných děveček pozor dávající etc.“ čímž úřad starších sester staví téměř na roveň úřadu soudcovskému.(srvn. str. 122)

4.3.2.5 Celo církevní úroveň

Jednota bratrská si vybuďovala na základě synodního zřízení třístupňovou správní strukturu. Rozhodnutí závazná pro celou církev přijímal generální synod, který také volil ze svého středu seniory (Řád 1632 pro seniory ještě používá termíny „přední starší“ nebo „biskup“). Senioři stáli v čele jednotlivých oblastí (diecézí) zahrnující vždy více sborů. Přesný počet biskupů nemá Jednota bratrská určený. Z Řádu vyplývá, že byl dán aktuální potřebou církve. Senioři tvoří také „radu“ Jednoty a ze svého středu volí jednak „praesida“ předsedu rady a pak písaře. Řád 1632 uvádí v rámci Řádu služebníků v Jednotě bratrské, katalogy povinností seniorů, předsedy rady a písaře, které se ve své naprosté většině opírají o přímou autoritu Písma, zejména epištol.

4.3.2.6 Sborová úroveň

Jednota bratrská neponechávala rozhodnutí o výběru duchovního správce na samotném sboru, naopak. Řád 1632 ukazuje, že v otázce duchovní správy sborů byla odpovědnost v rukou správců celocírkevních: „Žádná vrchnost neb lid u nás nevybírají sobě kněží a nevolají, kterých by chtěli (jako ani kněží sami sobě far a míst nehledají), ale kteří kam dáni bývají, ty přijímají; a zprávové také, kam obráceni bývají, tam se poslušně ubírají a na místě sobě ukázaném přestávají, proto že starších Jednoty povinnost jest, která církev jakého správce potřebuje, bedlivě vyšetřovati a takového jí představovati.“ (Řád 1632; o představování církvím za správce kněží).

Vzdělávání adeptů na kněžský úřad svěřila jednotlivým sborům, kde ve sborových domech byli správci sboru, případně jejich pomocníky ze stavu kněžského vychovávání vhodní adepti ve dvoustupňovém cyklu. Nejprve učedníků, jejichž povinností bylo hlavně se vzdělávat v modlitbách, Písmu a konati některé pomocné práce. Z učedníků jsou nadále vybráni jáhnové (též diakoni zvaní). Ti se cíleně připravují na kněžský úřad a je jim dovoleno vést kázání a podle pokynů správce posloužit křtem a také Večeři páně smí pomáhat vysluhovati⁷³.

Ve vzdělávání k povolání na kněžský úřad dává Řád 1632 velký důraz na vyučení ve vedení sboru a dávání apoštolského příkladu, před formální vzdělaností. Tento požadavek opírají o katalog vlastností biskupa jak je uvedený v 1 Timot 3 a Tit 1.

Samotný výběr kněží je svěřen nejvyššímu orgánu Jednoty bratrské, kterým je generální

73 srvn. Řád 1632; Řád služebníků v Jednotě (služebníci jsou podle Řádu 1632 „kněží páně na místě Kristově poselství v lidu konající (1 Kor. 5, 20)“)

synod⁷⁴. Jakkoliv se tedy zdá být duchovní správa a povolání kněží věcí duchovních Jednoty bratrské, je tu zachován prvek laický. Správce sboru vybírá uchazeče na kněžský úřad ze sborových jáhnů a svůj výběr oznamuje soudcům (světským starším) sboru. Ti mají za povinnost uchazeče vybavit písemným doporučením.

Stejně tak při umístování kněží na sbor, je zachována váha laického prvku, kněz je při zavádění na sbor přijímán rukoudáním (podáním rukou)⁷⁵ od soudců sboru. V rámci tehdejší praxe, má rukoudání charakter právního potvrzení projevené vůle – v podstatě potvrzení smluvního závazku. Při zavádění kněze na sbor dochází tímto úkonem k vyjádření vůle obou stran, že souhlasí s výběrem a přijímají kněze vybraného synodem.

4.3.2.7 Autorita, ze které vychází struktura společenství církve v Řádu 1632.

Praktické uspořádání Jednoty bratrské nese velmi silný otisk touhy po vybudování společenství podle zpráv z dob apoštolských. Jednota bratrská se ve své praxi křesťanského života snaží oprostít jak od vlivů církevní tradice, na kterém bylo v té době založeno monarchistické uspořádání římskokatolické církve, tak od vlivů soudobého uspořádání společnosti a právních principů na kterých stála. Text řádu 1632 se vyhýbá jakémukoliv modelu institucionalizace církve v oblasti světské správy.

Jak uvedeno v předchozím oddíle, oddělení života křesťanského společenství od „světského ramene“ stojí na představě o dvojí moci církve služebné. Svoboda pro uspořádání vlastní církevní struktury tímto předpokladem daná, je v rámci Řádu 1632 vyplněna zejména Novozákonním základem. Celkový rámec uspořádání je opřený zejména o list Židům, 1. a 2. Korintským a list Římanům. Laické úřady jsou částečně určeny podle starozákonních spisů; úřad soudce je primárně určen podle Ex 18, 21 a Dt 1, 13; a teprve tento základ je doplněn o odkaz na texty novozákonní - 1Kor. 6, 2. 4. 5; 1Tim. 5, 17; úřad hospodáře je dokladován pouze citací 2Král 12, 14. Naproti tomu v základu úřadu almužníka stojí evangelijní verš Mat 6, 13, stejně tak úřad starších sester vychází z textu Řím 16, 1; 1Tim. 5, 2. 9.

To je pouze několik příkladů systematického provázání textu Řádu 1632 s textem Písem

74 srvn. Řád 1632 Synod Jednoty je shromážděním „služebníků“ všech úrovní. Řád 1632 nepopisuje přesný způsob povolání poslanců generálního synodu, ale jako na jiných místech, jej obdařuje určitou volností, formulací „podle potřeby“

75 srvn. Řád 1632: „... k čemuž on se ohlásí a to slibuje, jako i naproti tomu soudcové na místě celého zboru rukou jemu podávají a jménem všech jej přijímají a jeho poslouchati (Žid. 13, 17) jakožto Kristova náměstka slibují.“

Starého i Nového zákona. Uspořádání obce je tedy utvářeno na základě biblických textů a jen velmi zřídka sahají bratři do jiných pramenů církevní tradice⁷⁶.

Z úvodních poznámek této práce vyplývá, že pro autory Řádu 1632 bylo Písmo normativem žité skutečnosti a pravdy. Novým pohledem je, že tímto normativem je pouze Písmo (nebo alespoň téměř výhradně), na rozdíl od předpokladů většinové společnosti, která k normativům řadila ještě spisy církevní tradice autoritu Římského biskupa, jako držitele klíčů.

Mimo provázanost s Písmem se v rámci popisu uspořádání Jednoty bratrské v Řádu 1632 dostávají pouze oblasti, které z podstaty věci nemohou mít základ v biblických textech – například u popisu povinností písaře jednoty, které spočívaly zejména v dohledu nad bratrskými tisky, jejich schvalováním a rozšiřováním a v povinnosti sledování nenalezneme ani jeden odkaz na příslušnou autoritu Písma.

Z výše uvedeného vyplývá, že společenství sborové, diecézní i celo-církevní je Jednotou bratrskou uspořádáno zcela novátorsky a poměrně velmi důsledně stojí na základech vzatých téměř výhradně z Písma. v základu uspořádání společenství stojí teologický pohled na rozdělení církve na podstatnou a služebnou a dále na dvojí moc církve služebné. Tento pohled, který Jednota bratrská formulovala do předpokladu „jednot“, tak jak o tom mluví Bratrské vyznání z roku 1535, ze kterého uspořádání křesťanské obce, popsané v Řádu 1632 vychází, dovoluje jednak velmi tolerantní a ekumenicky založený pohled na jiné „jednoty“ a umožňuje navrhnout poměrně velkou míru nezávislosti na moci světské⁷⁷.

4.3.3 . Praxe života obce – sociální politika a hospodářská politika.

Tento oddíl v podstatě rozšířením oddílu předešlého a dává si za cíl ozřejmit základy finančního zabezpečení církve a směry starostí o potřebné z vlastních řad. Jednota bratrská měla procesy k zajištění svých členů tak dobře nastaveny, že Lastisky (Lastisky 1869) uvádí, že mezi bratry není takového, kdo by o almužnu musel prosit. Celkové

76 V Řádu služebníků v jednotě je v oddíle věnovaném akolutům uveden odkaz na ustanovení římského biskupa Caia (pontifikát 283 – 286) a Sylvestra (pontifikát 314 – 335), ale pouze jako podpůrná argumentace, stejně tak je v úvodu Řádu služebníků v Jednotě citováno dobrozdání Lutherovo, spíše ale jako upevnění názoru Jednoty, že znalost Písma je pro kněží přednější nežli formální znalost jazyků.

77 Zde považují za podstatné zdůraznit to, že tento ideál tolerance a nezávislosti, se nesetkal s pochopením okolní společnosti, a to jak katolické, tak utrakvistické, a Jednota, ač sama spíše tolerantní se dostala mimo zemský zákon a to ještě před tím, nežli ji spojení s v moci postavenými dostalo v polovině XVI. století (po bitvě u u Mühlberka) do pozice českého disentu.

hospodaření církve bylo uspořádáno tak, že v ideálním případě by Jednota byla finančně nezávislou.

4.3.3.1 Almužny - Nyní vaše hojnost pomozí jejich nedostatku

Sociální politika byla založena jednak na obecní solidaritě a dále na mezi sborové solidaritě celo-církevní. Řád 1632 hovoří jednak o úřadu almužníka, který byl sborem pověřen (volen laiky z lidu - z dokonalých) k shromažďování prostředků z almužen a jejich rozdělování mezi potřebné, vdovy, sirotky, zajištění léčby, oděvu nebo stravy těch kdo jsou ve špitále. Sbory bohatší, podle Řádu 1632 napomáhaly sborům chudším.

Almužny, ze kterých byla sociální politika v jednotě hrazena, měly zejména charakter finanční. Takové almužny pocházely z anonymních sbírek a pokladen ve zborech umístěných. Řád 1632 sice uvádí, že almužny mohou být dávány kdykoliv, ale zároveň říká, že lid je správcem nabádán k jejich dávání zejména při slavení večeře Páně a při svátečních dnech. Spojení oddělování z vlastního jmění ve prospěch potřebných se slavením eucharistie dává obětavosti, tak jak jí Jednota bratrská chápala silný teologický rámec, který Řád 1632 ještě podtrhuje odkazy na starozákonní i novozákonní místa hovořící o pomoci bratru nebo bližnímu⁷⁸. Vedle peněžní almužny zná Řád 1632 i nepeněžní almužnu poskytovanou formou stravy, oděvu nebo bytu.

4.3.3.2 Hospodáři sboru

Vedle almužníků, kteří jsou pověřeni starostí o sociální politiku sborů a církve, staví Řád 1632 hospodáře sboru, kteří jsou stejně jako almužníci voleni z lidu – z dokonalých. Oproti almužníkům, sbírají hospodáři finance jmenovitě, užívají je zejména ke správě a udržování nemovitostí a jednou ročně dávají shromáždění správu o užití. Lastitsky⁷⁹ uvádí, že takové určité sbírky, které jsou vypisovány do knih, se konají každého čtvrt léta a že kromě správy nemovitostí, užívají se k nákupu vína a svící v zimním čase.

K hospodářům přidává Řád 1632 pozoruhodnou poznámku o tom, že obvykle mají jednoroční volební období a po roce bývají nahrazeni, protože je jejich práce těžká. Hospodaření sborové podléhá ještě další kontrole v rámci vizitací, kdy vizitátor (obvykle senior) hospodárnost nakládání se svěřenými prostředky přehlíží.

78 Dt 15, 7 - 8; Př 19, 17; Mt 6, 3. 4; Lk. 14, 12. 14; Žid 13, 16

79 srvn. LASITSKÝ (1869) str. 96

4.3.3.3 *Služebníci Jednoty bratrské*

Řád 1632 v podstatě mlčí k problematice celkového financování kněží a správců sboru a provozu rady Jednoty bratrské a jednotlivých diecézí. Ve svém čtvrtém oddíle „O řádu domovním služebníků“ Řád 1632 mluví o tom, že ti, kdož jsou v bratrských domech na vychování ve víře, jsou správci zaváděni také do práce tělesné, jim ku potřebě. Také z toho co k této problematice píše Lasický⁸⁰ se dá dovodit, že správci měli k dispozici jednak prostředky pocházející z hospodaření sborů (sborových domů), kde vedli hospodářství ale také z almužen. Nicméně Lasický tento oddíl doplňuje o mírnou lamentaci nad tím, že bohatší (panstvo) nedává dosti. Stejně tak Komenský si stěžuje na to, že Jednota chradla mimo jiné také proto, že byla chudá a neměla dost prostředků na práci a opatření teologů⁸¹.

4.3.3.4 *Shrnutí*

Oddíly, které Řád 1632 věnuje sociální politice a církevnímu hospodaření, vykazují značné odlišnosti. Zatímco sociální politika a systém almužen se opírá o celkem masivní teologický základ, který vysvětluje potřebu solidarity ve světle jak textů Starého i Nového zákona⁸² s přímou vazbou na spásu (a jak se zdá byl i na začátku XVII. století funkční), systém financování církevního provozu, zejména na vyšších nežli sborových úrovních tak jak je v Řádu 1632 formulován, realitě své doby příliš neodpovídal a navíc jeho opora v Písmu byla založena dosti slabě – v podstatě odkazem na 2. Král 12, 14, který hovoří jen o technické správě prostředků přinášených na stavbu chrámu. Je možné, že tato argumentační rozpačitost, která je v poměrně ostrém kontrastu s jednoznačností argumentace Písmem ve prospěch almužen, odráží i to, že tento typ sbírek nebyl v rámci Jednoty bratrské teologicky vyjasněn.

Zdá se, že hospodaření sborů patří v rámci Řádu 1632 k jednomu z oddílů, kde se díky řádů výrazně odklání od praxe. Zprávy jak Lasického, tak Komenského, mluví o závislosti provozu církve i jejího školství na darech od bratrské šlechty. Komenský vidí chudobu za jeden z důvodů úpadku Jednoty v první polovině XVII. století.

4.3.4. *Praxe svědectví – hlásání evangelia, vysluhování svátostí, liturgie a kázeň.*

Tento oddíl je zaměřen na základní směry, které Řád 1632 dává bohoslužebnému životu

80 srvn. LASITSKÝ (1869) str. 96 a násl.

81 srvn. KOMENSKÝ (1878), část IV, o zůstání v obzvláštnosti své.

82 Ustanovení almužníků se opírá jak o text starozákonní, tak o text evangelijní i epištolní

Jednoty bratrské. Cílem je poukázání na základní důrazy praxe zvěstování evangelia v rámci společenství Jednoty bratrské a vztahu liturgických úkonů k praxi sborového života.

4.3.4.1 Domovní rovina žitého evangelia

Řád 1632 se ve věci života podle evangelia vyslovuje nejen k rovině sborové, ale v rámci Řádu domovních posluchačů, který je jeho pátým oddílem, vstupuje i na pole vztahu rodin členů sboru ke sboru a zejména ke správci sboru. Řád 1632 se v tomto ohledu zaměřuje na tři oblasti:

- 1) Domáci pobožnosti, které předepisuje v rozsahu denních modliteb a modliteb nebo písně před společným jídlem a po něm.
- 2) Křesťanská mravnost – zde předepisováno zejména hospodáři aby sám byl příkladem střídmeho a skromného života, spory aby řešil spíše dohodou nežli před soudem a nedopouštěl mezi vlastními dětmi či čeledí odchylky od tohoto požadavku.
- 3) Sborový život, kde Řád 1632 vyžaduje pravidelnou účast hospodářů s rodinou a zaměstnanci na shromážděních, a ohlašovací povinnost cest, spojenou s povinností ubytovat se při cestách v bratrských domech a ohlásit se správcům příslušného sboru (pokud cestují do krajů, kde má Jednota bratrská své domy).

Jednota bratrská tento přesah sborového života za prahy soukromých stavení, vstup církve do domácnosti, uchopila stejně jako ostatní věci v podstatě mírně. ve všem kladen důraz spíše na laskavé řešení a sbory si v žádném případě nevytváří žádné dozorcí úřady. Jednota bratrská svůj vstup do domácností, tak jak jej navrhuje Řádem 1632, formuluje spíše pozitivně a jako v jiných oblastech je vzdálena propojení požadavků Řádu 1632 se světskou mocí.

4.3.4.2 Písmo a jeho výklad v životě Jednoty

Slovo Boží – Písmo stálo na nejvyšším místě druhé kategorie věcí, tedy na prvním místě mezi věcmi služebními. Řád 1632 říká, že k Písmu jsou jiné služebnosti připojeny jako pečeti. Případné věci spojené s Písmem – to jest jeho čtení, výklad a kázání je v rámci života společenství Jednoty bratrské věnována obzvláštní pozornost. Důraz je kladen na četnost⁸³ a stejně tak na srozumitelnost čtení a kázání. Písmo je vykládáno a čteno tak,

83 ŘÁD 1632 - Jednota měla celou neděli oddělenou pro bohoslužby – do Velikonoc byly konány čtvery, od Velikonoc patery, jinak byly pořádány bohoslužby ve středu a v pátek (krátké v rámci katecheze

aby čtení i kázání posluchač dobře porozuměl, stejně tak písně jsou v jazyce srozumitelném zpívány. V rámci Jednoty bratrské jsou vedena kázání po jednotlivých tématech, v předepsaných ročních cyklech, za účelem periodického obnovování povědomí o důležitých věcech, které Písmo předává.

Základní důraz při práci s Písmem je zaměřen na posluchače. Řád 1632 vyjadřuje tento důraz v několika rovinách – jednak dbá na to, aby posluchači mohli opravdu vnímat to, co jim kazatel sděluje a doporučuje dobu „větších“ bohoslužeb udržet pod jednou hodinou a menších okolo půl hodiny. Toto doporučení je zaměřeno pouze na to, aby posluchači nebyli unavení a mohli vyslechnout a zažít zvěstované slovo (Řád 1632; Řád z strany kázání Slova Božího). Pak dbá v rámci srozumitelnosti na to, aby Písmo bylo v kázání vykládáno přiměřeně znalostem posluchače a aby bylo vykládáno důstojně. Řád 1632 zmiňuje, že kazatelé Jednoty bratrské byli zvyklí připravovat rozdílná kázání pro ty, kdo do sboru právě přistoupili a pro ty, kdo tam již delší dobu žili. Ačkoliv konstatuje, že tento zvyk byl již v Jednotě bratrské opouštěn, autoři Řádu 1632 jej vidí za užitečný.

Základní důraz na čtení z Písma, jeho výklad a konání bohoslužeb je v Jednotě bratrské zaměřen na posluchače, na to aby byl schopen Písmu porozumět, aby doba kdy Písmu nebo kázání naslouchá, byla přiměřená. Řád 1632 předkládá tento způsob kázání a čtení Písma, tak že upevňuje v Jednotě bratrské víru a zbožnost, což vede „Bohu k slávě a lidem k spasení“ (Řád 1632 zde odkazuje na 1Kor 10, 31 a 15, 2)

4.3.4.3 Svátosti

Řád 1632 učí, že svátosti patří mezi tři věci služebné (vedle slova Božího a klíčů)⁸⁴. Za svátost řád označuje pouze večeři Páně⁸⁵ a křest⁸⁶. Jiné úkony, i když je zná (úkony při ustanovení kněží, při svatbě, úkony při přijímání dětí vyrostlých ve sboru jednoty do pastýřské péče - ekvivalent současné konfirmace, úkony při návštěvě nemocného etc.) za svátosti Řád 1632 neoznačuje. Oběma svátostem věnuje zvláštní oddíl, kde předepisuje, způsob, kterým jsou prováděny. Teologickou náplň jednotlivých svátostí Řád 1632 neustanovuje.

Křest doporučuje Řád 1632 provést brzy po narození. Tento požadavek opírá

děti a mládeže, ale otevřené i pro dospělé) a pak ve dny sváteční, kázáno bylo i o svatbách a pohřbech.
84 Řád 1632, I. Řád ze strany věcí, na nichž se jednota založila

85 srvn. Řád 1632, II: o řádu synodů všelijakých; o zavozování mladých kněží v první službu; nebo též III. o řádu přísluhování církevního, Řád při Večeři Páně

86 srvn. Řád 1632; III. o řádu přísluhování církevního, Řád při křtu.

o starozákonní ustanovení o obřízce, jak je zapsáno v Gn 17, 12. Přihlášení k víře v rámci křtu vykonají zástupně rodiče a kmotři dítěte. Samotný úkon křtu je v Řádu 1632 určen vylitím prosté čisté vody a vyslovením křestní formule spojené s nazváním dítěte jménem. Otázku křtu dospělých Řád neřeší, pravděpodobně z prostého důvodu, že v době jeho poslední redakce nebylo v rámci společnosti dospělých, kteří by nebyli pokřtěni a zároveň je možné absenci takového ustanovení vykládat jako příklon Jednoty bratrské k uznání jednoho křtu. Tuto myšlenku je možné podpořit ještě způsobem přijímání dospělých do řad Jednoty bratrské, jak jej popisuje Řád 1632⁸⁷. Pro přijímání dospělých, kteří nevyrostli v Jednotě, volí Řád 1632 soukromí, jako prostředek pro přijetí - rozhovor o víře, na jehož základě je rozhodnuto o přijetí okamžitém, nebo o určení doby k vyučení ve víře. Přijetí je pak potvrzeno rukoudáním správcem sboru. V rámci popisu rozhovoru o víře není v Řádu 1632 zmínka o křtu, a jak uvedeno výše, přijímání neprovází žádný čistě liturgický úkon, rukoudání je prostředkem světského práva představující vyjádření vůle nebo stvrzení závazku stran. V pozdním středověku a raném novověku jde o úkon v podstatě shodný s dnešním podpisem pod smlouvou nebo evidenčním lístkem člena sboru.

K Večeři Páně přistupuje Řád 1632 obšírněji nežli ke křtu⁸⁸ a udělení této svátosti podřizuje dosti důkladné přípravě. Prostý popis úkonu je zde ještě doplněn o část vztahující se k vykonávání kázně. Řád 1632 doporučuje vysluhovat tuto svátost čtyřikrát do roka. Vedle správce jsou v přípravě na Večeři Páně zahrnutí soudcové sboru, a nakonec i všichni kdo k ní mohou přistupovat. Příprava na vysluhování svátosti eucharistie, tak jak je uvedena v Řádu 1632, trvá jednu nebo dvě neděle a zahrnuje poradu správce se soudci o jednotlivých členech sboru, rozhovor jednotlivých členů sboru se správcem. Celá tato část přípravy je zaměřená na to, aby správce a soudci sboru obnovili v jeho členech vážnost a smysl, pro který je večeře Páně vysluhována a nabyli jistotu, že ti kdo se dopouštěli nějakých nepravostí, jsou odhodláni se napravit a že přistupující k večeři Páně vědí, o co se jedná. V rámci přípravy může správce odmítnout posloužit svátostí tomu, kdo nápravu nepřislíbí. Tato část Řádu 1632 se netýká vlastního přisluhování (liturgie) ale spíše kázně a uplatnění moci klíčů.

Samotnou liturgii večeře Páně určuje Řád 1632 poměrně podrobně a dělí jí na čtyři části: 1) kázání a modlitby, 2) zvěstování odpuštění hříchů - rozhřisení, 3) čtení

87 srvn. Řád 1632; III. o řádu přisluhování církevního, Řád z strany přijímání ku péči pastýřské

88 srvn. Řád 1632; III. o řádu přisluhování církevního, Řád při Večeři Páně

ustanovení večeře Páně podle Matouše 26, 26 – 27, (společně s úkonem lámání chleba a do rukou vzetí kalicha do rukou ze strany vysluhujícího) a společné hodování, 4) modlitby a vděčné oddělení almužny.

Celkový zájem o to, aby k liturgii večeře Páně nepřístupovali ti, které by sbor měl za nehodné, vychází spíše ze snahy o jejich ochranu, stejně tak jako ostatní oblasti bratrské kázně. Popis vysluhování večeře Páně je v Řádu 1632 (a stejně tak u Lastiského)⁸⁹ podložen starozákonním oddílem z knihy Numeri, celou její devátou kapitolou, popisující co se stane nečistému, který bude jíst beránka. Tato starozákonní argumentace je doplněna oddílem z 1Kor. 11. 19 a násl.. Oba dva oddíly hovoří o tom, co se stane, přistupuje-li k hodu beránka v prvním případě a k večeři Páně v druhém případě člověk nečistý respektive nehodný, který nechápe náplň této svátosti. V obojím případě jsou popsány účinky neblahé. Nikoliv pro společenství nebo vysluhujícího, ale pro přistupujícího a v případě oddílu z 1. listu do Korintu v podstatě nezvratné. Přísnost, se kterou Řád 1632 přistupuje k připouštění členů sboru k večeři Páně, je zdá se motivována snahou o jejich zachování, o poskytnutí možnosti podvolit se Bohu⁹⁰, tak aby nebyl vystaven nebezpečí zatracení. Pod úhlem kategorií skutečnosti a pravdy, tak jak jim rozuměli autoři Řádu 1632 je tato zodpovědnost velmi těžká. Podle T. Landové (2014) Jednota bratrská stavěla chápání svátostí stále částečně na teologii Lukáše Pražského a vycházela z toho, že svátost přijímaná nehodně přináší zatracení.⁹¹

4.3.4.4 Liturgické úkony v Řádu 1632

Jak uvedeno výše, neklade si tato práce za cíl souvisle interpretovat Řád 1632 a z tohoto důvodu jsou některé jeho části zmiňovány jen okrajově. Praxe, navržená Řádem 1632, je ve více oddílech Řádu 1632 nesena liturgickými úkony. Společným jmenovatelem teologického přístupu Řádu 1632 k těmto liturgickým úkonům, je jejich směřování k tomu, aby se člověk mohl co nejvíce soustředit na věci podstatné a služebné⁹². Důraz na prostotu a střídmost jak v životě, tak v rámci shromáždění Jednoty nevyklučuje užití úkonů, jakými je poklekání, vkládání rukou, půst etc. Pouze je vysvětluje (stejně jako

89 srvn. LASITSKÝ (1869), str. 149

90 srvn. Řád 1632; III. o řádu přísluhování církevního, Řád při Večeři Páně, oddíl 1.

91 srvn. LANDOVÁ. (2014), str. 79 a 80.

92 srvn. Řád 1632 například s vysvětlením účelu postu: „*Nepokládáme ho za poctu Boží Pánem Bohem přikázanou (Zach. 7, 5), ale máme jej za prostředek k skrocení těla bujnosti (Izai. 58, 5), k vzdělání mysli pokorné a skroušené nad hříchy i k želení jich ponoukající, též mysl i tělo k slyšení, rozjímání slova Božího, k modlitbám svatým způsobilější a horlivější činící.*“, nebo podobně při klekání před vysluhováním večeře Páně, Řád 1632 zařazuje vysvětlení: „*ne před svátostí pak klekáme, ale před Pánem Ježíšem ...*“

většinu toho co řád navrhuje) skrze autoritu Písma a to jako úkony, které nejsou účinné samy o sobě. Dlužno na tomto místě podotknout, že tento přístup byl Jednotě vyčítán⁹³.

4.3.4.5 Hranice liturgické volnosti

Představa o společenství křesťanů a směru jeho života v rámci té části církve služebné, kterou se Jednota bratrská cítila být, tak jak je zaznamenána v Řádu 1632, je podřízená jedné hlavní myšlence, a sice uspořádat život společenství jako celku i jeho jednotlivých členů v době, kdy žijí mimo shromáždění, tak, aby jejich „víra byla co nejčistší, láska co nejvroucnější a naděje co nejpevnější.“⁹⁴ Hlavní důraz je kladen na porozumění evangeliu a Písmu a povzbuzení k životu podle Písma. Věci případné, kterými se Řád 1632 obírá, jsou představovány v tomto světle a v textu se objevuje na více místech důraz na možnost změny toho, co Řád 1632 stanovuje na základě konkrétních potřeb konkrétního společenství. Nejde tu o změny zásadní, ty Jednota bratrská přijímá vždy jako celek na základě společného rozhodnutí. Řád 1632 představuje popis ideálu pevného rámce života církve, ale zároveň říká, že v některých ohledech je možné jednat podle toho, jak který sbor potřebuje. Příkladem toho je ustanovení o častosti večere Páně, která jak uvedeno výše, byla vysluhována čtyřikrát v roce, Řád 1632 k tomu dodává: „... ne že by častěji býti nemohlo (nebo v čas potřeby častěji bývá), ale pro jednostejný řád“. Stejně tak Řád 1632 přistupuje k předepsaným perikopám. Ustanovení o ročním rozepsaném cyklu témat kázání je doplněno o toto ustanovení: „což však zákonem neproměnitelným není, aby se podlé potřeby a prozřetelnosti zprávce odtud poodněsti a kázání o tom, o čem lid poučení neb potěšení neb výstrahy potřebuje, učiniti neměl“.

Na těchto dvou příkladech bych rád ukázal, že Řád 1632 nepředstavuje neměnnou a jasně formulovanou představu o charakteru života, podobě úkonů a formální správě společenství, která by vedla ke spáse člověka. Naopak předkládá poměrně pružnou konstrukci založenou na přímé ose vztahu Bůh x člověk, vedenou prostřednictvím Ducha Svatého, která je, mnohdy dosti opatrně⁹⁵, založená na Písmu a která je

93 srvn. DAČICKÝ J. (1585) Str. 20, kde zní tato výčitka na adresu Jednoty: „to jest podáváním/přijímáním nebo požíváním jich (svátostí pozn. aut.) žádnému, kdo by prve vnitř Duchem Svatým obživen nebyl, dobrého hnutí v sobě neměl/nedávají milosti ani víry ospravedlňující a obživující“

94 Řád 1632, Řád ze strany věcí, na nichž je Jednota založena.

95 TŮMA PŘELOUČSKÝ (1947) představuje postoj jednoty k Písmům Svatým tímto přirovnáním: „neb sou hluboká a ne -snadná k srozumění zvláště lidem neučeným a nezvyklým v nich a jsou jako voskový nos, (míněna Písma Svata, pozn. autora)ješto jej přilepí kdo a k čemu chce, tak Písma sv. mohou vzata býti ja -kož k důvodu pravdy, tak ku potvrzení bludův, ale samým rozumem dovoditi budu,ješto snáze

ochráněna proti možným excesům pravidly, přijatými na základě rozhodování celého společenství v rámci synodního zřízení.

4.3.4.6 Kázeň

Druhá ze tří služebných věcí – moc klíčů – je v rámci Řádu 1632 specificky uváděna v oddíle „O řádu kázně Jednoty Bratrské“. Zde je zmíněna obojí moc klíčů, jak svazovací, tak kajícím nebo otvírající. Částečně ještě najdeme ustanovení týkající se kázně také v oddíle třetím, pojednávajícím většinou o liturgii - „O řádu přisluhování církevního“, kde v části „řád při večeři Páně (viz výše), jsou ustanovení týkající se kázně ve vztahu k přistupování k večeři Páně.

Vzhledem k tomu, že problematika kázně v Jednotě bratrské je velmi podrobně zpracována v literatuře⁹⁶, jsou v tomto oddíle zmíněny jen nejvýznačnější praktické rysy kázně, tak jak ji navrhuje Řád 1632, společně s dobovou poznámkou pisáře Jednoty k praxi v období vydání Řádu 1632 v Jednotě žitou.

Řád 1632 rozeznává tři stupně kázně: 1) napomenutí nebo potrestání tajné; 2) zahanbení zjevné; 3) vyloučení a vyvržení z církve dokonalé. Ve všech třech stupních hrají rovnocennou roli při zkoumání a rozhodování o provinění jak laici zastoupení soudci sboru, tak duchovní, zastoupení správcem sboru. Role společenství Jednoty bratrské v tomto ohledu nekončila, sbor byl napomínán v případech kázně k modlitbám za toho, kdo byl kázni podroben.

Předně považuji za důležité vyzdvihnout charakter bratrské kázně, který se lišil od kázně reforem probíhajících v Čechách v rámci XIV. a XV. století. Hájek (1934) poukazuje na to, že Hus a další reformátoři provazovali kázeň, jako jeden z hlavních požadavků reformy, s požadavkem výkonu represe světskou mocí a uvádí také příklady živelných procesů takto uchopené kázně⁹⁷. Hájek⁹⁸ také uvádí, že Bratří, v rámci svého pohledu na reformu církve, tuto věc odmítali. Nazývali ji „zneužitou kázní“ a setrvali před ní varovali. Stejně tak Atwood⁹⁹ uvádí, že Bratří již od svých počátků v XV. století opakovaně apelovali na své odpůrce (v té době včetně Rokycany), aby uznali, že

budete moci srozuměti jako člověk nezvyklý v Písmích svatých, neb se více obíráte v věcech světských nežli duchovních.“. Řád 1632 nehovoří takto explicitně, ale pro výklad Písem hledá vždy kolektivní konsensus.

96 srvn. JUST (2002), Bibliografie k dějinám Jednoty Bratrské, odd. 8. 22. Řád a kázeň

97 HÁJEK (1934), str. 13

98 HÁJEK (1934) str. 11

99 srvn. ATWOOD, (2009) str. 159 a 160.

náboženské pronásledování samo o sobě je hříchem, s tím, že se drželi teologického postoje přijetí víry nikoliv skrze násilí, nýbrž skrze svobodnou vůli, ze kterého dovozovali, že šlechta nemá používat meč k obraně víry nebo trestání herezí.

Řád 1632 ke kázni přistupuje systematicky, sedmý oddíl je jedním z mála míst, ve kterém je možné rozeznat prvky procesního práva¹⁰⁰. Kázeň je Řádem 1632 navržena ve stejném duchu o jakém píše Hájek (viz výše), který je opřen o představu služebné moci církve, zcela oddělené od moci světské.

Prvním podstatným rysem kázně navržené Řádem 1632 je účel, pro který je činěna a prostředky, kterými je prováděna. K tomu řád uvádí: „Člověkem zajisté jsa, jeden každý padati může (Př 24, 16; Jak. 3, 2); ale aby v pádu nezůstal, nezmrtněl, nezahynul, pomoc k tomu od Krista, lékaře duší, nařízená jest kázeň; kteráž když se při jednom rozšafně koná, prospívá i jiným, jakž apoštol dí: Ty, kteříž hřeší přede všemi, tresci, aby i jiní bázeň měli (1Tim. 5, 20).“¹⁰¹. Prostředky, tedy i tresty, jsou vedeny pouze v rámci společenství sboru, a to nástroji duchovními – napomenutím, odstavením od večeře Páně, nařízením půstu a modliteb, a vyloučením ze společenství. Tyto tresty nejsou absolutní a i vyloučený z Jednoty bratrské může být, v případě, že uzná svůj hřích, činit pokání a odprosí se za něj, přijat zpět. Jakkoliv se nám mohou dnes zdát takové tresty v podstatě mírné, v rámci skutečnosti XV. – XVII. století, byl trest vyloučení z církve roven zbavení možnosti spásy a vydání vyloučeného zcela v moc Satana se vším co takové vydání obnášelo, tedy se ztrátou perspektivy dobré budoucnosti.

I v rámci kázně jsou dány jisté stupně volnosti, se zřetelem na základní vztah její účel, který není trestání „samo o sobě“, ale co nejotevřeněji připravená cesta k nápravě. Například odprošení, úkon, kterým se má člen podrobený kázni vyjádřit před sborem. Řád 1632 neustanovuje nikterak pevně, může se díť před shromážděním osobně, nebo prostřednictvím správce, nebo jen před správcem a soudci sboru.

Druhým podstatným rysem kázně navržené Řádem 1632, je dodržování presbyterně - synodního charakteru rozhodování na úrovni sboru. v druhém a třetím stupni kázně vedou rozhovor s členem Jednoty, který je kázni podroben vždy současně soudci sboru, tedy laikové, se správcem sboru.

O kázni mezi služebníky Řád 1632, říká, že je vedena obdobně a v oddíle

100 Oddíl o řádu kázně v Jednotě Bratrské ustanovuje (na sborové úrovni) osoby a odpovědnosti v procesu kázně, a to tak, aby minimalizoval možnost svévolného rozhodnutí jednotlivce.

101 Řád 1632, VII o řádu kázně

o povinnostech konseniorů uvádí, že mezi ně patří také ukládání kázně společně s předními staršími (seniory, biskupy) a stejně tak přijímání kajících.

Ohledně samotné praxe v Jednotě bratrské je možné se domnívat, že v průběhu XVI. století, byla kázeň uplatňována v podstatě v souladu s tím, co uvádí Řád 1632, tak že to budilo obdiv u těch, kdo se s Jednotou bratrskou seznámili. Řád 1632 byl opatřen, na základě rozhodnutí synodu, také dodatkem obsahujícím “Soud a svědectví některá o řádu i veřejně i obzvláště o tom, kterýž se zachovává v Jednotě Bratrské“. Zde jsou uvedeny zejména svědectví význačných teologů XVI. století, ze kterých můžeme číst obdiv ke kázni a způsobu jakým jí Jednota bratrská uplatňuje¹⁰². O stavu kázně ve století XVII., v době vydání řádů píše Komenský poněkud neutěšeně¹⁰³. Tuto skutečnost zde uvádím jako další z podpůrných argumentů pro to, že Řád 1632 představuje v podstatě popis ideálního společenství křesťanů podle názorů teologů Jednoty bratrské, nikoliv kodifikaci žité církevní praxe.

4.3.4.7 *Shrnutí*

Svědecká praxe stojí na důsledném dodržování několika principů, ze kterých za zmínku stojí zejména:

- 1) Systematické provázání soukromého života se životem křesťanského společenství Jednoty bratrské, se základním důrazem vloženým na přijetí způsobů života vedoucích ke spáse, tak jak je Řád 1632 představuje, skrze porozumění tomu co Písmo říká a silou Ducha Svatého. Tomu je podřízen jak charakter bohoslužebných shromáždění, tak svátostný život, tak život rodinný s vazbou na domácí pobožnosti a v podstatě celoživotní katechezi.
- 2) Systematický důraz na pokoru, rovnost ve víře a z toho vyplývající oddělení vztahů, hierarchizace¹⁰⁴, pravomocí spojených s životem Jednoty, od světského uspořádání a práva. Bratři ale v Řádu 1632 nevyjadřují názor, že by Jednota bratrská měla stát nad zákonem, nebo mimo zákon (respektive mimo zvykové

102 Pozitivní vyjádření o kázni zde pocházejí z pera Melanchtonova, Bucerova, Lutherova etc. Tyto úryvky zde uveřejněné vycházejí ze spisů vydaných v XVI. století.

103 Komenský (1878): „*Krátce o tom mluvíc, odjinud to nebylo, než z oblevení v podstatných oněch věcech, na nichž původně založena byla; jmenovitě v ostříhání pobožnosti, řádu, kázně*“.

104 Toto oddělení není zcela dokonalé, v rámci několika ustanovení (jako například zavádění nového kněze na sbor nebo pořádku při večeři Páně) je šlechta zmiňována (v prvním případě, ale pouze jako alternativa pro uzavření smluvního vztahu s knězem, v druhém je náznak nerovnosti, kdy je šlechta zmiňována bez vazby na Písmo, jako první mezi těmi kdo k večeři Páně přistupují). Přesto v rámci ostatních ustanovení i deklarativně v úvodu Řádu 1632 je tento princip důsledně dodržován a je tedy možné jej představit jako jedno z teologických východisek Řádu 1632.

právo platné v jednotlivých oblastech, kde zakládala sbory)¹⁰⁵. Vyjadřuje pouze přesvědčení, že i když je přirozené (rodinné) a politické (přiměřeně místu) rozdělení společnosti potřeba zanechat „ve své váze¹⁰⁶“, rozdělení Jednoty bratrské a sborový život, je potřeba řídit podle Písma a odvolává se na list Efezským 4. 12.

- 3) Systematický důraz na účinky Boží moci skrze Ducha Svatého, zejména ve věcech duchovních a věcech týkajících se těch oblastí života a těch úkonů, které jsou důležité pro spásu, na mírnost a srozumitelnost při uvádění života společenství, katechezi a kázání do praxe a při uplatňování kázně.

Řád 1632 vedle principů spolehnutí se na moc Ducha Svatého, srozumitelnosti zvěsti a mírnosti ve věcích kázně staví strukturu služebníků (duchovních) navrženou tak, aby se závažnější změny, pokud jsou potřebné, děly prostřednictvím volby celé Jednoty a tak aby byl vytvořen prostor pro rozhovor mezi duchovními Jednoty bratrské o jednotlivých teologických ale i správních otázkách. Tento postup odlišuje Jednotu bratrskou od ostatních, jí současných, reformních společenství, tím, že nedává prostor jedinci, který by deklaroval, že je nadán mocí Ducha Svatého, ale působení Ducha Svatého spatřuje v kolektivních rozhodnutích a volbách. Z tohoto důvodu, také například volbám seniorů nebo konseniorů, stejně tak duchovních Jednoty bratrské, předchází vždy úkony vedoucí k soustředění v Duchu Svatém (půst, modlitby etc.)

Stejně tak tato struktura duchovních rozhoduje o otázkách výkladu Písma a o tom jak se Jednota prezentuje myšlenkově navenek, prostřednictvím tisků (to bylo odpovědností písaře Jednoty)

5. Diskuse

V souvislosti s uvedením závěrů této práce bych rád poukázal na drobné nejasnosti, které mohou vést k různým pohledům v rámci interpretace textu Řádu 1632.

5.1 určení období vzniku teologického pozadí Řádu 1632

Z textu Řádu, ani z textu dekretů, které se týkají synodu Jednoty o Řádu 1632

105 Řád 1632 v oddíle „O řádu domovním služebníků výslovně duchovníma jejich pomocníkům zapovídá činnosti související s výkonem světského práva jako je sepisování smluv, jistot etc.

106 Srv. Řád 1632 – Řád lidu nebo osob

jednajícím, není zřejmé, jaké období teologického myšlení Jednoty představuje představa života křesťanské obce v něm zachycená. Vývoj bratrské teologie, pohledu na uspořádání křesťanské obce, na praxi svědectví etc. je nejlépe zachycená v materiálech vzešlých z jednotlivých synodů, které bratři nazývaly „dekrety“. Naneštěstí bratři systematicky tyto dekrety nearchivovali a až roku 1617 se rozhodli pro uspořádání dekretů od vzniku Jednoty¹⁰⁷. Je tedy pravděpodobné, že autoři Řádu 1632, při své práci nad textem vycházeli jednak z textu připraveného roku 1609¹⁰⁸, jehož revize z roku 1616 vytvořila podklad pro tisk Řádu 1632, ale také již z pohledu, který jim nabídly nově uspořádané dekrety, případně směr a důrazy myšlení, které vedly k uspořádání. Je tedy poněkud obtížné určit období Jednoty, ve kterém byly utvářeny jednotlivé věroučné podklady pro navržení praxe života církve, ale s jistou pravděpodobností se dá říci, že se opírá o teologické myšlení XVI. století, tedy v době po odchodu Menší stánky z Jednoty¹⁰⁹ a po „smíření se světem“¹¹⁰. Přesto je potřeba si uvědomit, že ani začátek XVI. století neznamenal ostrý předěl v představách o podobě křesťanského sboru, a že zejména struktura obce v Řádu 1632 obsažená v mnohém odpovídá tomu, jak žili členové Jednoty¹¹¹ v době prvotního jejího formování v XV. století.

5.2 absence teologické diskuse a otázka autocenzury, případně větší otevřenosti

Při čtení Řádu 1632 si nelze nepovšimnout jeho velmi otevřeného přístupu k ostatním církvím - „jednotám“, který je možné interpretovat, jako jeden ze základních postojů Jednoty vycházející z jejího učení o církvi podstatné a služebné. Na druhé straně je třeba si stále klást otázku, do jaké míry byl text Řádu 1632 ovlivněn účelem, pro který byl s největší pravděpodobností vytištěn jako materiál sloužící k zařazení Jednoty do znovu se utvářející společnosti respektující svobodu vyznání v rámci křesťanství. Jednota měla za sebou poněkud trpké zkušenosti jak s Římskými katolíky, tak s Utrakvisty, které někteří její členové, případně i dekrety formulovali dosti ostře¹¹².

107 Srvn. GINDELY (1865) uvádí v předmluvě: „Prací touto zaměstnával se jeden Bratr, nám dle jména neznámý. Místo toho, aby sněmy položil vedle sebe v původním znění, snažil se o uzavření nejstarší až do roku 1529 uvést v takový pořádek, aby z toho systém učení a kázně vysvitl.“

108 Řád zvláštní mezi Bratřími z r. 1609

109 In GOLL (1916) str 186

110 Srvn. KUMPERA (2007)

111 ŘÍČAN (2004), str. 33 uvádí, že: „Instituce soudců čili („laických“) pomocníků kněží z řad hospodářů (otců rodin) byla v Jednotě zavedena velmi brzy. Podle Müllera byli poprvé zvoleni r. 1467 těsně před volbou prvních kněží (Müller-Bartoš I, 75).

112 Srvn. in DENIS (1932) Ferdinand a kacířství: "Takové pak věci", praví jeden ze svědků pronásledování, Jan Černý, „činili nejnestyději ti popi kališní, jsouce sic v obcování velmi nectní a nestydatí lotři, cizí ženy sobě nestydatě chovající; k tomu ožralci hanební a lháři bezední, nebo v textu dekretů in GINDELY (1864) str. 8. Než na čem Římská jednota i jiné jí podobné ustavují se,

Skutečností je že text dekretů používá poněkud vyhraněnější formulace zejména v částech, ve kterých Jednota vysvětluje své oddělení a s postupujícím časem tento přístup spíše opouští. Text také obsahuje jen několik náznaků diskuse s jiným pojetím zbožnosti¹¹³ a nijak ostře se nevymezuje k praxi jiných církví (jednot).

6. Závěr

6.1 Doba kodifikace řádu a dnešek – rozdíly v pohledu

Jak je uvedeno v úvodních částech této práce, dnešní čtenář Řádu 1632 jej čte z úplně jiné pozice, nežli čtenáři z počátku sedmnáctého století, nebo možná přesněji, nežli ti kdo promýšleli myšlenkový základ Řádu 1632 v průběhu zhruba sto padesáti let před jeho vydáním v roce 1632. Pro ilustraci této myšlenky si vypůjčím další z „trojic“, a sice trojí dělení víry. Bratří vztah k Bohu viděli ve třech rovinách, neověřitelných zkušeností. Křesťan podle tohoto dělení má: 1) věřit o Bohu, 2) věřit Bohu a 3) věřit v Boha¹¹⁴. Protože dnešní jazykové cítění je v oblasti užití terminologie poněkud nedostatečné, připojuji i stručnou náplň jednotlivých kategorií. Věřit o Bohu znamená, věřit, že Bůh jest. Věřit Bohu v tomto dělení vyjadřovalo víru v to, že co Bůh sděluje je pravda. Věřit v Boha plnou důvěru v Boží řízení¹¹⁵. Jak již bylo zmíněno, myšlenkový základ Řádu 1632 vznikl v době, kdy společnost ještě formovalo myšlení středověké. Jeho autoři nepochybovali o stvoření Světa, ani o jeho konci v Biblickém slova smyslu. Nepochybovali ani o smyslu doby, která je vymezená těmito dvěma událostmi¹¹⁶. Z hlediska pohledu na výše zmíněné trojí dělení víry, nepochybovali o Bohu, jejich zápasy se vedly na poli víry Bohu a víry v Boha. Dnešní čtenář je v jiné pozici. Stvoření, dobu a účel bytí nahlíží ponejvíce z pozic moderních, případně postmoderních a hledá i ve světě života církve vztah k realitě ověřený zkušeností a má potřebu se vyrovnat s požadavkem objektivitě poznání.¹¹⁷ Svě zápasy vede ve všech třech rovinách víry. Návrh institucionalizace společnosti hledající cestu ke spáse v souladu s biblickou zvěstí může být nadčasovým pouze v případě, že je jednak oproštěn od dobových vlivů a požadavků na uspořádání společenského řádu a dále se soustředí na podstatu biblické zvěsti, při užití potřebné míry odstupů a generalizace. Odstup a generalizace dovolí

není z víry písem svatých ... ,

113 Řád při Večeři Páně – „... *ne před svátostí klekáme, ale před páne Ježíšem ...*“

114 Srvn. LASITSKÝ (1869), str 199; podobně ŘÍČAN (2004), str 222

115 Jde o převzetí Akvinského výkladu o víře (Summa Theologiae, secunda secundae partis, 2.2)

116 Srvn. PALOUŠ (1990)

117 Srvn. NEUBAUER (1994) str 57 a násl.

oddělit uspořádání takového společenství, smysl jeho existence a způsob služby od často se měnícího pohledu na skutečnost tohoto světa.

Na základě informací obsažených v této práci je možné konstatovat, že Řád 1632, respektive představa o institucionalizaci křesťanské obce v něm obsažená je v dostatečné míře oproštěn od dobové praxe života společnosti a je také vzdálen přímé vazbě na dobové vnímání poznávání skutečnosti¹¹⁸. Výsledkem je text, který na jasném teologickém základu rýsuje představu pro náboženský život obce, zahrnující praktické detaily v takové formě, která nevykazuje dobovou podmíněnost a od doby formulace tohoto textu je použitelná nezávisle na změnách politického a myšlenkového prostředí jak ukázáno níže.

6.2 Odluka církve od státu, nikoli odloučení od světa

Řád 1632 systematicky odděluje život křesťanského společenství, „zborů“ od života profánní společnosti. Křesťanské společenství staví jako „sebe určující“ bez vazby na světskou autoritu a to ve všech polohách jeho života¹¹⁹:

- Výběr a vzdělávání kněží si určuje společenství samo. Laici společně s duchovními se podílejí na výběru, vzdělávání a umístěním duchovního, stejně tak se podílejí i na dohledu nad tím jakým způsobem sbor spravuje a jak učí.
- Učení formuluje společně, a nedává prostor charismatickým jednotlivcům¹²⁰. Stejně tak prezentaci církve navenek podřizuje společnému rozhodování a doзору, aniž by do otázky učení i prezentace zapojovala světskou autoritu.
- Svoji péči, tedy členství, nabízí každému. Řád 1632 se snaží vytvořit prostředí svobodné církve¹²¹, do které jsou přijímány i děti jejich členů až ve věku, kdy se mohou o své příslušnosti k Jednotě bratrské rozhodnout, aniž by byla tato nabídka jakkoliv vázána na místní profánní právo. Pro hmotné zajištění instituce – od provozu bratrských domů po financování vzdělávání duchovních a práce seniorů, konseniorů a úzké rady, se drží modelu samofinancování a hospodářské

118 v rámci této úvahy bych rád poukázal na to, že Komenský, který jako písař Jednoty dohlížel na redakci řádů, nebyl vzdálen evropské diskuzi o poznání, jak o tom vypovídá například korespondence R. Descarta (srvn. DESCARTES (1896), str. 97) ve které Descartes mírně kritizuje Komenského Pansofii.

119 v podstatě jde o model odluky církve od státu, který byl realizován při budování Spojených států severoamerických a v evropském kontextu uveden do praxe až zákonem o oddělení církve a státu, přijatým 9. prosince 1905 ve Francii.

120 Srvn. Řád 1632 „řízení seniorů“ bod 7

121 Srv. Řád 1632 předmluva vydavatele

odpovědnosti pouze uvnitř samotné Jednoty bratrské¹²².

- Velmi striktně odděluje světské a duchovní prohřešky, s tím, že řešení duchovních prohřešků ponechává plně v kompetenci církve (Jednoty) a neváže je v žádném případě na světskou moc.
- Správu církve staví na synodním základu se silným laickým prvkem, ovlivňujícím jak výběr adeptů k povolání na duchovní cestu, tak výkon dozoru nad prací duchovních na jednotlivých sborech.

Vlastní aparát zajišťující kontinuitu duchovní správy, nezávislost organizace života společenství, formulace učení církve na jiných nežli vlastních autoritách, finanční nezávislost, nezávislost právní v oblasti prohřešků duchovních – ani jeden z těchto bodů není v Řádu 1632 použit jako základ pro oddělení od světa. Naopak tato ustanovení, dovolující Jednotě žít nezávisle na státní moci a financích, je doplněn o otevřený ekumenický postoj, v jehož základě stojí teologie církve podstatné a služebné promítající se do teologie jednot. Systém zahrnující mechanismy pro formulování učení, praktického vedení sborového života, hospodaření a jurisdikci je v podstatě použitelný pro společenství odlišující se formami vyjádření zbožnosti, způsobem vedení bohoslužeb, bohatostí liturgie etc., tedy věcmi případnými podle bratrské terminologie, téměř v jakémkoliv vnějším prostředí, s tím, že dává právě v těchto věcech případných, velký prostor svobodnému názoru církve (jednoty). Navržená struktura, která je nezávislá na okolním světském uspořádání, dovoluje budovat společenství křesťanů i v prostředí, které jej buď nepodporuje anebo přímo pronásleduje, to jest v prostředí legislativně nepřívznivém. Jednota bratrská během XV. i XVI. století vícekrát prokázala životnost takového uspořádání církevní obce v podmínkách pronásledování na základě zákona uloženého do zemských desek.

6.3 Realita a spása

Uspořádání obce podle Řádu 1632 má za cíl vytvoření společenství pro to, aby: „ne na to samo toliko (ač nejpředněji), jak by učení Božího čistotu a života křesťanského pobožnost mezi sebou vzdělali, ale také aby se v obojím tom a oboje to v sobě utvrdili (2Tm. 2, 2; Tit 3, 8), nýbrž čím dál tím víc rozhojňovali ...“¹²³ a při tomto rozhojňování

122 Dlužno podotknout, že samofinancování představovalo pravděpodobně nejslabší článek samostatného života – jak uvádí Řád 1632: „*protože to práce těžší jest*“ jako vysvětlení pro to, že hospodáři sboru se obvykle mění po jednom roce.

123 Řád 1632, str. 11

se Řádu 1632 snaží klást důraz na víru před soudobým formálním vzděláním¹²⁴. To je podle mého názoru důvodem, proč se Řád 1632 nevěnuje problematice vztahu soudobé filosofie k životu společenství a drží se co možná nejvíce příkladů, které nachází v biblických textech, aniž by tyto texty interpretoval z pozice aktuálního stavu poznání. Ani v případě svátostí se Řád 1632 nepouští do výkladu toho, co se při úkonech, kterými jsou vysluhovány děje, a účinnost svátosti má v Řádu 1632 základ nikoliv v úkonech samotných ale v působení Ducha Svatého¹²⁵. Tento přístup dovoluje transponovat vztah Řádu 1632 z myšlenkového prostředí středověku, tedy z prostředí, jehož skutečnost formovaly dějiny spásy do prostředí, jehož skutečnost je tvořena moderním respektive postmoderním přístupem k světu, aniž by text Řádu ztratil základní důraz na zbožnost jednotlivce ve všech oblastech jeho života – od rodinného prostředí až po společenství Jednoty.

6.4 Autorita v Řádu 1632

Obecně je možné konstatovat, že celý text Řádu 1632 obsahuje přes 350 odkazů na jednotlivá místa Písma, z čehož cca 77% odkazuje k Novému Zákonu a cca 23% k Starému Zákonu, (tyto odkazy směřující ke Starému zákonu jsou zařazeny nejvíce v oddíle Řádu 1632 věnujícímu se církevním svátkům a jejich slavení). Nejcitovanější knihou jsou Skutky apoštolů (cca 11% odkazů) a nejcitovanějším celkem jsou epištoly, ke kterým čtenáře směřuje více než 50% odkazů¹²⁶. Jak uvedeno výše, na jiné zdroje je odkazováno velmi výjimečně, dvakrát na deuterokanonické knihy a třikrát na písemnou tradici církve (vedle výše zmíněného odkazu na rozhodnutí římského biskupa, je odkazováno pouze na závěry Kartaginského koncilu).

Úvod Řádu 1632 hovoří o autoritě, na základě které Bratří uspořádali život Jednoty bratrské takto: „I spořádali s pomocí Boží, jakož sami sebe v té svaté společnosti, tak i věci ty, v nichž čistá Boží pocta a církve vzdělání záleží, tak jak nejlépe buď podle apoštolské a prvotní po apoštolích církve příkladu mohli, aneb jakž přítomný jejich v pokušení postavených způsob dopouštěl.“ Jak z textu práce vyplývá, Řád 1632 hledá téměř výlučně oporu jak v novozákonních tak ve starozákonních textech. Základ pro uspořádání Jednoty bratrské nachází ponejvíce oporu v textu Skutků apoštolských,

124 Srvn. Řád 1632, Řád služebníků v Jednotě, str. 17, nebo Řád 1632, str 122, z orací Davida Chytrea

125 Teologie eucharistie byla v Jednotě propracována již od doby Lukáše Pražského, tedy od začátku XVI. století. Srvn. HALAMA (2001)

126 Celkový přehled odkazů v rámci Řádu požitých je přílohou této práce

prvního a druhého listu Korintským, evangelia podle Matouše a listům Timoteovi, Titovi, Římanům a Židům. Ale poměrně silně se opírá také o pentateuch, zejména v částech věnovaných liturgii.

Církevní tradice se Řád dovolává jen velmi výjimečně a to odkazem na závěry Kartaginského koncilu¹²⁷ a na rozhodnutí římského biskupa Caia¹²⁸. Tvůrci Řádu 1632 neodkazují na autoritu církevních otců, což je podle mého soudu jev v dané době dosti výjimečný. Tato nezátíženost navrženého uspořádání pozdější církevní tradicí, činí Řád 1632 velmi dobře srozumitelným i v dobách, pro které je z různých důvodů pozdně antická a raně středověká církevní tradice obtížně srozumitelná i obtížně přijatelná.

6.5 Shrnutí

Řád 1632 obsahuje pojetí uspořádání života křesťanského společenství vycházející z teologických základů přijatelných jak lidem dívajícím se na skutečnost optikou středověkého myšlení tak lidem promýšlejícím obsah Písma v současné době. Důvodem je teologická stavba Řádu 1632, založená zejména na autoritě Písma, která velmi pevně stojí na struktuře trojího dělení věcí na podstatné, služebné a případné a na teologii „jednot“ z tohoto dělení vycházející.

Teologie „jednot“ doplněná o model, který svěřuje správu sborového života z větší části sboru samotnému a nehledá pro tento model sborového života oporu ve světské moci, ani se nesnaží jakkoliv správu církve se světskou správou provázat či hierarchizovat. Tato teologie vytváří prostor pro ustavení nezávislé a svobodné církve, tak že se nemusí dostávat do konfliktu se světským právem a pokud se dostane, může i v tomto stavu sloužit. Přitom přináší jasná pravidla pro zvěstování Evangelia a vysluhování svátostí, určuje důraz milosrdenství a účasti pro vykonávání kázně uvnitř církve, aniž by tímto důrazem rozvolnila pravidla pro vykonávání kázně.

Výše zmíněné soustředěné hledání autority v Písmu společně s demokratickým modelem (který v sobě obsahuje silný zřetel k působení Ducha Svatého) a ekumenickou otevřeností, dovoluje vyslovit závěr, že myšlenky, které jsou obsaženy v Řádu 1632, jsou pro úsek od sedmnáctého století do současnosti nadčasové. Řád 1632 je i v dnešní době dokumentem, který může stát v základu promýšlení současné církevní praxe.

127 Na tento koncil se Řád 1632 odvolává pouze dvakrát a to pro odůvodnění možnosti vysluhování eucharistie pomocníky kněží a dále při jmenování povinností konseniorů Jednoty.

128 Jde o rozhodnutí ve věci ustanovení akoluthů. Caius byl římským biskupem od roku 283 do roku 296.

Ohledně možného srovnání textu Řádu 1632 s některým z textů vydaných v současnosti je na základě výsledků této práce možné konstatovat, že v rámci tisků, které oficiálně vydávají ústřední orgány českých církví, autor nenašel text, který by svým charakterem odpovídal Řádu 1632.

7. Literatura

ATWOOD, Craig D. *The theology of the Czech Brethren from Hus to Comenius*. Philadelphia: Pennsylvania State University, 2009, xix, 457 s. ISBN 978-0-271-03532-1.

BIDLO, Jaroslav. *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*. Praha, 1909

BLAHOSLAV, Jan a ČEJKA, Mirek (ed.). *Čtyři menší spisy*. v České knižnici vyd. 1. Brno: Host, 2013, 314 s. Česká knižnice (Host). ISBN 978-80-7294-800-0.

BOST. A. *Histoire ancienne et moderne de l'église des frères de Bohême et de Moravie*. Delay, Paris 1844

DAČICKÝ, J. *Krátkej spis o Jednotě bratří Valdenských, jestliže z Boha jest*. Praha 1585

DENIS, Ernest. *Konec samostatnosti české*. 4., přehlednuté vyd. Praha: Šolc a Šimáček, 1932, [II], 435, [I] s.

DESCARTES, René; ADAM, Ch.; TANNERY, P. (ed), *Ouvres de Descartes*. Paris, Librairie philosophique J. Vrin, 1896

GINDELY, Antonín. *Dekrety Jednoty bratrské*. Praha, 1865. Monumenta historiae bohemica.

GOLL, Jaroslav. *Chelčický a Jednota v 15. století: Petr Chelčický a jeho učení. Jednota bratrská v 15. století. Nové spisy o Valdenských : nový otisk prací*. v Praze: Historický klub, 1916, 327,1 s.

HALAMA, Jindřich. *Večeře Páně v Jednotě bratrské a jednota církve*. Getsemany, č 121, říjen 2001, dostupné na <<http://www.getsemany.cz/node/316>>

HÁJEK, Viktor. *Kázeň v Jednotě bratrské*. v Brně: Českobratrský evangelický sbor, 1934, 179, [I]

JUST, Jiří. *Bibliografie k dějinám Jednoty bratrské- (verze druhá, XI.2002)*. Praha 2002 dostupné na <<http://web.etf.cuni.cz/ETFKCD-32.html>>

JUST, Jiří. *9.7.1609 - Rudolfův Majestát: světla a stíny náboženské svobody*. Praha:

- Havran, 2009. Dny, které tvořily české dějiny. ISBN 978-80-86515-92-2.
- KAŠNÝ, J. *Procesní spravedlnost v Hebrejské Bibli*. In: Revue církevního práva, ročník XVII., 50/3 2011, str 19.
- LASITSKÝ, Jan. *Obráz jednoty Českobratrské, čili, Jana Lasitského historie o původu a činech Bratří Českých*. v Praze: [s.n.], 1869, 1 sv. Českobratrská bibliotéka.
- KOMENSKÝ, J. A. *Otázky některé o Jednotě Bratří Českých*, "Beseda učitelské", ročník X. (1878), č. 18, 19, 21.
- KOMENSKÝ, J. A., MÜLLER J. T. (ed.) a NOVÁK J. V. (ed.). *Řád Jednoty: Haggaeus ; Otázky o Jednotě ; Ohlášení ; Cesta pokoje*. Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě, 1912, 534 s.
- KUMPERA, Jan. *Dějiny Jednoty bratrské v datech*. Praha: materiál k výstavě Jednota Bratrská - Odkaz české reformace evropské duchovní kultury - 550.výročí vzniku (1457-2007). 2007
- KŮRKA, Pavel B. *Samospráva farnosti v utrakvismu*. Praha: disertační práce ETF UK, 2009
- LANDOVÁ, Tabita. *Liturgie Jednoty bratrské (1457 – 1620)*. Červený Kostelec: Pavel Merkvar, 2014, 510 s. ISBN 978-80-7465-079-6
- LEGER, J. *Histoire générale des Eglises Evangeliques des Valleés de Piemont ou Vaudois*; Jean Carpentier, Leyde 1669
- MOLNÁR, Amedeo. *Valdenští: evropský rozměr jejich vzdoru*. 2.rozšíř.vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991, 399 s. ISBN 80-7017-384-x.
- NEUBAUER, Zdeněk. *Přímluvce postmoderny*. 1. vyd. Praha: Hrnčířství a nakladatelství, 1994, 82 s. Scientia & philosophia. ISBN 80-7111-012-4.
- PALOUŠ, Radim. *Světověk neboli 1969: hypotéza o konci novověku, ba o konci celého evrověku a o počátku světověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1990, 94 s. ISBN 80-7021-051-6.
- PAŘENICA. J. *Církevní právo Českobratrské církve evangelické*. Praha, 2009. diplomová práce, Právnická fakulta UK

ŘÍČAN, R. *Zprávy, naučení a napomenutí Jednoty Bratrské*. 1999, Praha: ETF UK digitalizováno podle nevydaného rukopisu, 2004. dostupné na: <http://www.catharina.cz/dwn/1003/5546_zpravy_JB1.pdf>

ŘÍČAN, Rudolf a Ján BEBLAVÝ. *Čtyři vyznání: vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České : Se 4 vyznáními staré církve a se Čtyřmi články praž.* Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951. Spisy Komenského evangelické fakulty bohoslovecké.

SEDLÁK, J. N. *Počátkové kalicha*, Časopis katolického duchovenstva (ČKD), ročník 1913, čísla 4 – 6, dostupné online na <http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_5061>

SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. 2. pozměněné a dopl. vyd. Praha: Academia, 1995, 226 s. ISBN 80-200-0547-1.

TŮMA PŘELOUČSKÝ, a Vojtěch SOKOL. *o původu Jednoty bratrské a o chudých lidech*. Praha: Melantrich, 1947, 149 s. Odkaz minulosti české.

VÁVRA, a (ed.). *Řád církevní Jednoty bratří českých, podle učení Kristova a příkladu prvotní církve... hned v původu vyzdvižený, nyní pak z příčin hodných vůbec vydaný*. v Praze: Comenium, 1897, 125 s. Comenium.

XAVIER, F: *Exposition abrégée du symbole des Apôtres, Pratique et prières tirées des lettres de S. Francois – Xavier*, Paris, société de la typographie, 1806

8. Přílohy

8.1 Příloha č. 1 struktura odkazů na biblické texty, o které se opírá Řád 1632

Počet odkazů na jednotlivé biblické knihy v jednotlivých oddílech Řádu 1632 (zobrazen je v první úrovni celkový součet odkazů na biblické texty, v druhé počet odkazů staro a novozákonních a ve třetí počet odkazů na jednotlivé knihy).

O řádu domovním posluchačů	16	Sk	1
nz	12	Žid	2
1Jan	1	sz	3
1Kor	2	Kaz	1
1Te	1	Př	1
1Tim	2	Ži	1
2Kor	2	O řádu přísluhování	129
Ef	2	nz	88
Flp	1	1Jan	3
Žid	1	1Kor	9
sz	4	1Petr	3
Dt	2	1Te	1
Ex	1	1Tim	2
Ži	1	2Kor	7
O řádu domovním služebníků	13	2Te	2
nz	5	2Tim	1
1Kor	1	Ef	3
2Te	1	Flp	2
2Tim	1	Jak	1
Sk	2	Jan	2
sz	8	Kol	3
2Král	1	Lk	6
Kaz	1	Mk	5
Nm	1	Mt	10
Př	1	Řím	4
Ži	4	Sk	12
O řádu kázně	24	Tit	4
nz	21	Zj	2
1Kor	2	Žid	6
1Te	1	sz	41
1Tim	2	1Sam	1
2Kor	5	Dt	3
2Tim	1	Ex	9
Gal	1	Ez	1
Jak	1	Gn	4
Kol	1	Iz	7
Mk	1	Jer	1
Mt	3	Jl	2

Jon	1	Lk	4
Joz	1	Mk	4
Lv	1	Mt	2
Nm	4	Řím	9
Př	1	Sk	9
Rt	1	Tit	5
Zach	1	Žid	4
Žl	3	sz	12
O řádu synodů	54	1Král	1
nz	48	1Sam	2
1Jan	1	2Král	1
1Kor	4	2Sam	1
1Petr	3	Dt	2
1Tim	9	Ex	1
2Kor	1	Iz	1
2Tim	2	Oz	1
Ef	6	Př	1
Flp	2	Žl	1
Gal	2	O řádu vizitací	19
Kol	2	nz	12
Lk	1	1Te	2
Řím	2	1Tim	2
Sk	7	2Tim	1
Tit	3	Ef	1
Žid	3	Kol	1
sz	6	Lk	1
Am	1	Řím	1
Dan	1	Sk	2
Gn	1	Žid	1
Iz	1	sz	7
Jer	2	1Král	2
O řádu veřejném celé Jednoty	89	Dt	1
nz	77	Ex	2
1Jan	1	Gn	1
1Kor	6	Iz	1
1Petr	1	Řád Jednoty Bratrské	6
1Te	3	nz	5
1Tim	6	1Kor	2
2Jan	1	1Tim	1
2Kor	6	2Tim	1
2Tim	4	Tit	1
Ef	2	sz	1
Flm	1	Žl	1
Flp	2	zavírka	1
Gal	2	nz	1
Jan	4	1Kor	1
Kol	1		

Struktura a počet odkazů, na základě kterých jsou ustanoveny někteří funkcionáři sborů Jednoty bratrské podle Řádu 1632. (zobrazen je v první úrovni celkový součet odkazů na biblické texty, v druhé počet odkazů staro a novozákonních a ve třetí počet odkazů na jednotlivé knihy).

Almužníci	3
nz	2
Mt	1
Řím	1
sz	1
Dt	1
Hospodáři sborů	1
sz	1
2Sam	1
Jáhnové	7
nz	7
1Tim	1
Flp	1
Jan	1
Sk	4
Konsenioři	9
nz	8
1Kor	1
1Te	1
1Tim	1
2Tim	1
Flp	1
Sk	1
Tit	2
sz	1
Př	1
Senioři	13
deuterokan.	1
Sap	1
nz	12

1Petr	1
2Kor	2
Gal	1
Lk	1
Mk	2
Mt	1
Sk	3
Tit	1
Soudcové sborů	4
nz	2
1Kor	1
1Tim	1
sz	2
Dt	1
Ex	1
Starší sestry	3
nz	3
1Tim	1
Řím	1
Tit	1
Učedníci	11
nz	7
1Tim	1
2Tim	3
Lk	2
Sk	1
sz	4
1Kráł	1
1Sam	2
2Kráł	1